

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم اجمعين

ABDÜSSELÂM BİN MEŞİŞ HASENÎ (ks)

Fas evliyâsından. Ebû'l-Hasan Şâzelî'nin hocası. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin mübârek soyundandır. Hazret-i Hasan'ın soyundan olduğu için Hasenî denmiştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. 1228 (H. 625) senesinde şehîd olmuştur. Hayatı hakkında bilgi azdır.

Yedi yaşında mânevî hâller görülmesinden sonra kendini ilme ve ibâdete verdi. On altı yıl dolaştı. Bu sırada bir mağarada kalır iken, yanına, evliyâdan Abdurrahmân bin Zeyyât geldi. Yedi yaşından beri mânevî terbiyesi ile meşgul olduğunu, kavuştuğu halleri tek, tek söyleyince ona intisâp etti, bağlanıp talebe oldu. Evliyâlıkta yüksek derecelere kavuştu.

Talebelerinin büyüklerinden olan Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî (ks) şöyle anlatır:

Irak'a vardığım zaman, salih bir zât olan Ebû'l-Feth el-Vâsîfî Hazretlerinin huzûruna gittim. Çünkü, Irak'ta bir çok âlim olmasına rağmen, onun gibisi yoktu. Ben, zamanın büyüğünü arıyordum. Yanına girince bana; "Sen, Irak'ta zamânın kutbunu, büyüğünü aryorsun. Halbuki o, senin memleketindedir. Onu orada bulabilirsin." dedi. Bunun üzerine hemen memleketime döndüm ve evliyânın büyüğü Arif-i billâh el-Kutb el-Gavs Ebû Muhammed Abdüsselâm bin Meşîş Hazretlerinin bulunduğu yere vardım. Bir dağ eteğinde, bir dergâhta ikâmet ediyordu. Huzûruna çıkmadan önce gusûl abdesti aldım. Sonra niyetimi hâlis kılıp; bilgim, amelim her neyim varsa kalbimi tamamen boş bulundurup, istifâde niyetiyle huzûruna yöneldim. Bulunduğu yere çıkarken onunla karşılaştım. Bana; "Merhabâ, hoş geldin ey Ali bin Abdullah bin Abdülcebbâr." buyurup, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize kadar ulaşan ceddimi (dedelerimi) saydı ve; "Ey Ali! Gönlünü boş

bulundurup, her şeyini terk edip bize geldin. Biz de, dünyâ ve ahiret ile ilgili ne zenginlik varsa sana verdik.” dedi. O anda beni bir dehşet kapladı. Allah (cc), kalp gözümü açıncaya kadar orada kaldım. Hocamdan, târifi imkânsız kerâmetler gördüm.

Bir gün huzurunda oturuyordum. Kucağında küçük bir çocuk vardı. O esnâda İsm-i âzam sormak hatırıma geldi. O çocuk kalktı ve elini kuşağıma uzatıp; “Ey Ebû'l-Hasan, sen, İsm-i âzam sormak niyetindesin, o, senin kalbine emânet edilmiş bir sırdır.” dedi.

Zamânın Kutbu Abdüsselâm bin Meşîş; “Bu çocuk, bizim yerimize sana cevap verdi.” buyurdu. Daha sonra Ebû Muhammed Abdüsselâm bin Meşîş (ks) bana; “Ey Ali, şimdi Afrika'ya git. Şâzile denilen yere yerleş. Allah (cc), bundan sonra senin eş-Şâzelî diye çağırılmanı nasip eder. Oradan Tunus'a git. Tunus'ta pek çok kimse sana tâbi olur. Daha sonra Meşrik beldelerine gidersin. İnsanlar irşat edersin doğru yolu gösterirsin.” buyurdu. Bunun üzerine ben; “Efendim, bana vasiyette bulunur musunuz?” deyince;

“Allah (cc) dan kork. İnsanlardan sakın. Dilini insanların boş sözlerinden koru. Kalbini onların kötü düşüncelerinden muhâfaza et. Azâlarını gözet ve onlar harama düşmekten, günah işlemekten koru. Ne için yaratılmışlar ise, onlar o vazîfede kullan. Allah (cc)'ın farz kıldığı işleri zamanında yap. Böyle yaparsan, Allah (cc)'ın hıfz- u himâyesi ve korumasında olursun.

Allah (cc)'ın sana emrettiği işleri yaparsan, verâ sâhibi (haramlardan sakınan) olursun. Şöyle duâ et: “Yâ Rabbî, Senden alıkoyan her şeyden beni koru. İnsanların şerlerinden beni muhâfaza et. Senin rızân ile kalbimi zenginleştir. Sen her şeye kâdirsin” buyurdu.

Yine biri ona; “Efendim! Bana bazı vazîfeler verseniz de onlarla meşgul olsam.” dedi. Buyurdu ki: “Farzlar yerine getir, mâsiyetleri günahlar terk et. Kalbini dünyayı istemekten, kadın ve makam sevgisinden, nefsin arzu ve isteklerinden koru. Allah (cc)'ın sana verdiği ile kanâat et. Allah (cc)'ın beğendiği bir şeye kavuşursan şükret.” “Dünyâ kirinden temizlen. Arzu ve isteklerine meylettığın zaman onu tövbe ile düzelt. Allah (cc)'ın sevgisine yapış. Allah (cc) sevgisi öyle bir şeydir ki, her iyilik, hayır ve üstünlüğün esası O'dur. Sevaba kavuşamayacağın yere ayağın koyma. Günah işlemeyeceğin yere otur. Başka yere oturma. Allah (cc)'ın beğendiği işleri yapmakta yardım isteyeceğin kimseden başkası ile oturup

kalkma. En güzel nasihatçi seni Mevlâ'ya sevk edendir.Kendisi hatırlanınca, Allah (cc)'ı hatırlananlarla berâber ol.”

Abdüsselâm bin Meşîş sünnet-i seniyyeye dinin emir ve yasaklarına çok bağlı, yalnız olarak hep ibâdetlerle meşgul olurdu. Muhammed bin Ebû Tevâcîn peygamberlik iddiâsında bulununca, inzivâyı, yalnız bir köşede kendi hâlinde yaşamayı bırakıp, onunla mücâdele etti ve bu sırada şehit oldu. “Şehîd-i kutb” diye meşhûr oldu. Benî Arûs mıntıkasında ki Cebel-i âlem denilen yere defnedildi. Türbesi Fas'taki önemli ziyâret yerlerindendir. Çocuklarına ve torunlarına dâima hürmet edile gelmiştir.Okumuş olduğu **Salâvât** günümüze kadar gelmiş ve yirmiden fazla açıklaması yapılmıştır.

İSMÂİL HAKKI BURSEVÎ

Anadolu'da yetişen büyük velîlerden. Babası Mustafa Efendi, aslen İstanbullu'dur. Mustafa Efendi, 1650 (H.1061) senesinde İstanbul Esir Hanında çıkan büyük bir yangında evi ve eşyası yandığından maddî sıkıntıya düştü. İstanbul'u terk ederek Trakya'da bulunan Aydos kasabasına yerleşti. İsmail Hakkı Bursevî, 1652 (H.1063) senesinde Pazartesi günü Aydos'ta doğdu.

İsmail Hakkı Efendi üç yaşına girince, babası onu Celvetiyye yolunun büyüklerinden Seyyid Atpazarlı Osman Fadlî Efendiye götürdü. Osman Fadlî Efendi, elini öpen İsmail Hakkı'ya; "Sen doğumundan beri, bizim halis talebemizsin." dedi. Yedi yaşında annesini kaybeden İsmail Hakkı, on yaşına gelince, Osman Fadlî Efendinin Edirne'de bulunan ilk halîfesi Abdülbakî Efendinin terbiyesi altına girdi. Abdülbakî Efendinin yanında yedi sene kalan İsmail Hakkı Efendi, ondan; sarf, nahiv, mantık, beyan, fıkıh, kelam, tefsîr ve hadîs dersleri aldı. Fıkıhta Mülteka, kelamda Şerhi Akaid adlı eserleri okudu. Okuduğu bütün eserleri kendi el yazısı ile yazdı.

İsmail Hakkı Efendi, 1674 (H.1085) senesinde, zamanın büyük alimi Osman Fadlî'den ilim öğrenmek için, hocası Abdülbakî Efendinin yazdığı bir mektubu alarak İstanbul'a gitti. Osman Fadlî Efendi ile Atpazarı'nda bulunan Kul Camiinde buluştu. Osman Fadlî, onu eskiden tanıdığından hemen kabûl etti. İsmail Hakkı Efendi bir müddet hocasına hizmet etti ve Allah (cc)'nın zikri ile meşgul oldu. Birgün hocası Osman Fadlî, onu yanına çağırarak; "Senin istidadın gelmiş." dedi. Sonra Besmele çekip, Fatîha-i şerîfeyi okudu ve üzerine üfledi. "Seni Bursa'ya halîfe yaptım." buyurdu.

Kendisi şöyle anlatır: "Hocam beni Bursa'ya halîfe olarak tayin ettiği zaman Mutavvel adlı eseri okuyordum. Hocamın Fatîha okuyup üzerime üflemesinden sonra, bende başka bir hal zuhûr etti. Hocamın bu duasından sonra ilâhî feyz ve marifetlere kavuştum. Bundan sonra ayet-i kerîme ve hadîs-i şerîflerin tefsîr ve te'villerini yapmaya başladım. Muhyiddîn-i Ârâbî (ks), Abdülkâdir-i Geylanî (ks), İbrahim Edhem (ks), Üftade ve Azîz Mahmûd Hüdâyî (ks) Hazretlerinden manevî olarak faidelendim."

İsmail Hakkı Efendi, Bursa'ya gittikten bir süre sonra hocası tarafından Üsküp şehrine gönderildi. Burada insanlara vaz ve nasîhatta

bulunmaya başladı. Bu sırada hocasının şu mektubu ile talebe yetiştirmeye başladı: “Oğlum Şeyh İsmail Efendi! Aklen ve dînen, güzel ve beğenilmiş olan şeyleri yapmalarını halka söyle. Kötü ve beğenilmeyen şeyleri yapmaktan onları men et. Kalem sûresinin kırk sekizinci ayetinde yer alan hitaba hazır ol. Sabırlı ol, şükür edici ol. Gecelerinde ibadet et. Gündüzleri oruç tut. Muttakî ol. Kötü zanna sebep olacak, töhmet altında bırakacak yerlerden sakın. Şayet böyle yerlere davet olsan bile gitme. Nasıl olursa olsun halkı ilme ve amele davet eyle. Onları îtikadî ve amelî yönden terbiye eyle. Yanında bulundukları ve bulunmadıkları zaman onlar hakkında iyi konuş. Ne şekilde olursa olsun kendi varlığını ortaya koyma.” On sene Üsküp’de kalan İsmail Hakkı Efendi, 1685 (H.1096) senesinde yine hocasının emriyle Tekfur Dağı yoluyla Bursa’ya gitti.

Din ve dünya saadetine sebep olan hocası Osman Fadlî, Kıbrıs’a gönderilince; “Canımız gitti, bedenimiz burada niye durur.” diyerek, Magosa’ya gitmek üzere yola çıktı. Magosa’ya vardığı zaman hocası ile birkaç gün sohbet etti. Bir gün sohbet esnasında sohbette bulunanları bir cezbe, kendinden geçme hali kapladı. İsmail Hakkı Efendi, o sırada, Azîz Mahmûd Hüdayî (ks) Hazretlerinin bir ilahisini ve arkasından bir aşr-ı şerîf okudu. Bunun üzerine hocasının duasına nail oldu. Osman Fadlî Efendi, İsmail Hakkı’ya dönerek; “Seni buraya getiren mîrasındır. Çünkü senden başka kalbimde uygun bir kimseyi göremedim.” dedikten sonra, parmağını İsmail Hakkı’nın ağzının ortasına koyup; “Bu nefes benden sonra sana nasip olsun.” dedi. İsmail Hakkı şöyle der: “Hocam böyle buyurduktan sonra bende öyle bir zevk ve haller hasıl oldu ki, maksadıma kavuştum.” Yine bir Cuma günü Osman Fadlî, İsmail Hakkı’yı yanına çağırdı. Bir tefsîr şerhini uzatıp; “Al şunu, otuz altı yıllık mahsulümdür. Allah (cc) sana daha ziyadesini ihsan etsin.” diye dua etti. O duadan sonra İsmail Hakkı Efendide daha yüksek haller meydana geldi. Seyyid Osman Fadlî şöyle buyurdu: “Allah (cc) bana öyle yüksek bir talebe verdi ki, hocam Şeyh Aziz Mahmûd Hüdayî’ye böyle yüksek bir talebe vermedi.”

İsmail Hakkı Efendi, hocasının vefatından sonra Konya, Seydişehir, Söğüt, İznik ve İstanbul yolu ile Bursa’ya geldi. Bu yolculuk sırasında hazret-i Mevlana’yı, Sadreddîn Konevî’yi ve Eşrefzade Abdullah Rûmî’yi ziyaret etti.

Sultan İkinci Mustafa Hanın, daveti üzerine, 1695 (H.1107) senesinde Edirne'ye gitti. Nemçe seferinde, orduya cihadın sevabını ve büyüklüğünü anlatarak, askeri coşturdu. Osmanlı Ordusu önce Belgrad'a vardı. Oradan Tuna'yı geçerek düşmanla çarpıştıktan sonra, kışın bastırması üzerine Edirne'ye geri döndü. Ertesi sene ordu yine Edirne'den ayrılarak Belgrad'a gitti. O sırada Sadrazam Elmas Mehmed Paşa idi. İsmail Hakkı Efendi, Elmas Paşanın hazır bulunduğu gazaların hepsine katıldı ve birkaç yerinden yara aldı. İsmail Hakkı Efendi, ordunun zaferlerle geri dönüşünden sonra yaralı olduğu halde Bursa'ya döndü ve talebe yetiştirmeye, eser yazmaya devam etti.

Hocası Seyyid Osman Fadlî'nin vefatından yirmi sekiz sene sonra, gördüğü bir rüya üzerine ailesiyle birlikte Şam'a gitti. Şam'da üç sene kadar kaldı. Sonra Allah (cc)nın izni, Resûlullah efendimizin işareti üzerine İstanbul'a gitti. Üç sene kadar Üsküdar'da kaldı. Bu sırada otuza yakın eser yazdı.

Kendisi şöyle anlatır: “Üsküdar'da iken bir gece Şeyh Üftade (ks) ve Azîz Mahmûd Hüdayî'nin rûh-u şerîfleri gelip yanıma oturdu. Bursa tarafına gitmemi işaret ettiler. Sizi sağ tarafımıza alalım deyip, beni sağ taraflarına aldılar. Azîz Mahmûd Hüdayî (ks) bana çok iltifat etti.”

İsmail HakkıEfendi, 1722 (H.1135) senesinde Bursa'ya gitti. İlk iş olarak bir dergah yaptırdı ve ismini “Câmi-i Muhammedî”. koydu.Dergah; mescid, semâhâne, çilehâne ve misafir odalarından meydana gelmiştir. Caminin kitabesi bizzat İsmail Hakkı Efendi tarafından yazıldı.

Ömrünün son günlerini evine çekilerek, eser yazmakla geçirdi.Yetmiş altı yaşında iken, 1725 (H.1137) senesinde Hakk'ın rahmetine kavuştu. Kabri, yaptırdığı ve bugün İsmail Hakkı Tekkesi diye anılan Câmi-i Muhammedî'nin mihrabının arkasındadır. Sultan İkinci Abdülhamîd Hanın yakınlarından Hacı Ali Paşa hem türbesini, hem de Câmi-i şerîfi tamir ettirmiştir. Kabrin üstü açıktır. Etrafında ve üstünde demirden şebeke vardır.

İsmail Hakkı Bursevî (ks) buyurdu ki: “Evliyayı inkar etmeyip, muhabbet beslemek lazımdır. Çünkü hadis-i şerifte; “Kişi sevdiği ile beraberdir.” buyruldu. Kıyamet günü bu büyükler sevdiklerine şefaet edeceklerinden, onları sevmemek uygun değildir.

Onlara düşman olmak insanın helakine sebep olur.” “Malûm ola ki, Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin yoluna girene farz olan, Allah (cc)’dan başka olan şeyleri kalbinden çıkarmaktır. Mesela; bir kimse bir iş için sefere çıktığında, önce vatanını, hısım ve akrabasını terk edip yola devam eder. Eğer kalbinde vatanının, hısım ve akrabasının sevgisi var ve fazla ise sefere rahat gidemez. Belki yola da çıkamaz. Bir peygamber gazaya çıkarken, bir işle uğraşan kimseyi gazaya götürmedi. Meşhûr sözdür ki; “Bir evde iki sarıklı olmaz!” Çünkü her biri bir tarafa çeker. Evin huzurunun bozulmasına sebep olur. Nefis ve şeytan kalbe vesvese verince, insanın zahiri de bozulur ve kötü işler yapmaya başlar. Namazın faidesine inancı az olan kimse, kaç rekat kıldığını şaşırır. Ekseriya dînî meselelerde yanılır. Çünkü kalbi elinde değildir. Böyle kimselerin zahirleri de harabdır. Onun için sûretten hakîkate istidlal et. Arkadaşlarından ayrılma, yoksa yolda kalırsın veya dalaletle saparsın! Topluluktan ayrılan helak olur. Tek olarak yola çıkma. Çünkü şeytan arkadaşın olur. Yolun başlangıcında olanlar âma gibidir önünü göremez. Her an bir tehlike ile karşı karşıyadır. Kendisine yol gösterecek birine ihtiyacı olduğu gibi, tasavvuf yoluna yeni girenin de yol göstericiye o kadar ihtiyacı vardır.

Kamil bir hocanın elinde terbiye olunan bir insan, kısa bir süre içerisinde maksadına kavuşur. Bunun misali dağlardaki meyvalar ile bahçelerdeki meyvalardır. Yani dağlardaki ağaçların meyvaları terbiye ve bakım görmedikleri için geç olgunlaşır ve tatlı olmazlar. Fakat bostanlarda bahçıvanların bakımıyla yetişen ağaçların meyvaları hem kısa zamanda olgunlaşır hem de çok lezzetli olur.”

Bursalı İsmail Hakkı hazretleri yazmış olduğu şiirlerinde Hakkı mahlasını kullanmıştır.

İsmail Hakkı Bursevî’nin 106 adet eseri vardır. Bunlardan altmış kadarı Türkçe olup, sade bir üslûp ile yazmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

1) Tefsîr-i Rûh-ul-Beyân: Kur’ân-ı kerîmin tefsîridir. İsmâil Hakkı Hazretleri bu tefsîrinde şöyle buyurur: “Mânevî pederim, Şeyh-i Ekber Muhyiddîn-i Arabî Hazretlerinin delâleti ile, bir gün rüyamda Resûlullah Efendimiz bana lütfedip arkamı sığadılar. Tatlı bir ifâde ile; “Ümmetim için bir tefsîr yaz!” diye emir buyurdular. Bunun üzerine Allah (cc)dan ve Resûlullah Efendimizin rûhâniyetinden

yardım isteyerek üç ciltlik bir tefsîr yazdım.” Bu tefsîr hem İstanbul’da hem de Mısır’da basılmıştır. Daha ziyâde bir vaaz tefsîridir. 2) Şerh-i Muhammediyye (iki cilt), 3) Şerh-i Mesnevî (iki cilt), 4) Şerh-i Pendi Attâr, 5) Şerh-i Bostân, 6) Şerh-i Hadîs-i Erba’în, 7) Risâle fî İlm-i Hadîs, 8) Kitâb-ül-Kebîr, 9) Kitâb-ün-Netîce, 10) Şerh-i Mukaddime fî İlm-i Nahv, 11) Şerh-i Fıkh-ı Gîydânî, 12) Hücet-ül-Bâliga, 13) Kenz-i Mahfî, 14) Nakd-ül-Hâl, 15) Risâlet-ül-Câmi’a, 16) Risâle-i Verdiyye, 17) Şerh-i Şuab-il-Îmân, 18) Vesîlet-ül-Merâm, 19) Şerh-ul-Âdâb, 20) Kitâb-ül-Envâr, 21) Sülûk-ül-Mülûk, 22) Silsile-i Nâme-i Celvetî, 23) Kitâb-ül-Mir’ât, 24) El-Vâridat-ül-Kübrâ, 25) Hutab-ul-Hutabâ, 26) Risâle-i Vahdet-i Vücûd, 27) Şerhu Salât-iş-Şifâ, 28) Esrâr-ul-Hac, 29) Şerhu Dibâce-i Kasîde-i İbn-i Fârid, 30) Şerh-ul-Mukrî el-Cezerî fî İlm-it-Tecvîd, 31) El-Vesâyâ fil-Uhûd, 32) Risâlet-ün-Nesâiyih, 33) Dîvân, 34) Şerh-i Salâtı-ı İbn-i Meşîş

SALÂT-I MEŞÎŞ

Bu salavât Abdüsselâm İbn-i Meşîş (ks) tarafından tertip edilmiştir. Çokça açıklaması yapılan salavâtlardandır. Bazı cemaat guruplarının günlük virtleri arasında da yer almaktadır. Bu sebepten dolayı salavât-ı şerîfeden günümüz insanının faydalanması için açıklama yazmak gerekli görüldü.

Salavât-ı şerîfe ve açıklaması için Mecmuat-ül Ahzâb¹’in metni ve zeylindeki (kitap kenarındaki ilave bölüm) İsmail Hakkı Bursevî (Ks) nin açıklaması temel kabul edildi. Fakat ifade tarzı sâde ve yalın olmasına rağmen günümüz insanına ağır gelecek lisanı vardır. Ayrıca tarafımızdan ilâveler ve kısaltmalar yapılmıştır. Sadeleştirilirken konuya sahip çıkmış, metin yönünden serbest davranılmıştır. Bu sebeple yeni bir açıklama gibidir. Yapılan açıklamaların aslı onlardan alınan incilerdir.

Yine kitaptaki Abdulganî Nablûsî (ks)’nin şerhinden yararlanıldı. Muhyiddin Ârâb-î Hazretleri (ks) ve Abdülkadir Geylani (ks) Hazretleri’nin salavât-ı şerîfelerinden bazı alıntılar yapılarak zenginleştirildi. Bunlar yanında gerekli açıklayıcı bilgilerde ilâve edildi.

Salavât-ı şerîfe ve açıklama ile Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz en güzel şekilde anlatılmaya ve tanıtılmaya çalışılmıştır.

Açıklamadaki bilgiler bizim kendimizden bir katkı olmayıp hakîkât membainin anlayışımıza düşen ihsanlardır. Yazmak ve açıklamak haddimizi aşan nispettedir.

Büyük insanların haline ve makamına bizler elbette ulaşamayız. Fakat onların anlatmaya çalıştığı konular ve ilimler hakîkâti itibari ile değişme göstermez. Eğer ki yanlış bir öğreti

¹-Ahmet Ziyâeddin Gümüşhânevî (ks) Hazretlerinin bütün bilinen tarikatlerin ezkâr ve evratlarını topladığı üç ciltlik kitap.

bir kalemnden akarsa, bunu düzeltecek himmet ve kudretler, büyüklere ihsan olmuştur. Bizler itikadımızı ehl-i sünnetten uzak tutmadıktan sonra korkulacak durum da olmaz. Ameller niyetlere göre tecelli eder.

Gayemiz, bu salavâtın şerhini okuyan insanda Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimize aşırı bir sevgi oluşması ve O'nun ümmeti olduğu için iftihar edeceği olmasıdır.

Muhammed Mustafa (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz, Seni çok seviyoruz. Bizi, Allah (cc)'ım Sen'de çok seversin. Allah (cc)'ım, bu sevgi yüzüne bizi ve ahiretimizi güzel kıl.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ مِنْهُ انْشَقَّتِ الْأَسْرَارُ وَأُنْفَلَقَتِ الْأَنْوَارُ
 وَفِيهِ ارْتَقَتْ الْحَقَائِقُ وَتَنْزَلَتْ غُلُومُ آدَمَ فَأَعْجَزَ الْخَلَاءُ
 نَبِيٌّ وَلَهُ تَضَاعَلَتِ الْفُهُومُ فَلَمْ يُدْرِكْهُ مِنَّا سَابِقٌ وَلَا لَاحِقٌ
 فَرِيَاضُ الْمَلَكَوَاتِ بِأَزْهَارِ جَمَالِهِ مُونِقَةٌ وَحِيَاضُ الْجَبَرُوتِ
 بَقِيضِ أَنْوَارِهِ مُتَدَفِّقَةٌ وَلَا شَيْءَ إِلَّا وَهُوَ بِهِ مَنُوطٌ إِذْ لَوْلَا
 الْوَاسِطَةُ لَذَهَبَ كَمَا قِيلَ الْمَوْسُوطُ صَلَاةٌ تَلِيْقُ بِكَ مِنْكَ
 إِلَيْهِ كَمَا هُوَ أَهْلُهُ اللَّهُمَّ إِنَّهُ سِرُّكَ الْجَامِعُ الدَّالُّ عَلَيْكَ وَ
 حِجَابُكَ الْأَعْظَمُ الْقَائِمُ لَكَ بَيْنَ يَدَيْكَ اللَّهُمَّ الْحَقِيقِي
 بِنَسَبِهِ وَحَقِيقَتِي بِحَسَبِهِ وَعَرَفْنِي إِيَّاهُ مَعْرِفَةً أَسْلَمَ بِهَا مِنْ
 مَوَارِدِ الْجَهْلِ وَأكْرَعَ بِهَا مِنْ مَوَارِدِ الْفَضْلِ وَاحْمِلْنِي

عَلَى سَبِيلِهِ إِلَى حَضْرَتِكَ حَمَلًا مَخْفُوفًا بِبُصْرَتِكَ وَ
 أَقْذِفْ بِي عَلَى الْبَاطِلِ فَادْمَغْهُ وَنُجِّ بِي فِي بَحَارِ الْأَحْدِيَّةِ
 وَأَنْشُلْنِي مِنْ أَوْحَالِ التَّوْحِيدِ وَأَغْرِقْنِي فِي عَيْنِ
 بَحْرِ الْوَحْدَةِ حَتَّى لَا أَرَى وَلَا أَسْمَعَ وَلَا أَجِدَ وَلَا أَحِسَّ إِلَّا
 بِهَا وَاجْعَلِ اللَّهُمَّ الْحِجَابَ الْأَعْظَمَ حَيَاةَ رُوحِي وَرُوحَهُ
 سِرِّ حَقِيقَتِي وَحَقِيقَتَهُ جَامِعَ عَوَالِمِي بِتَحْقِيقِ الْحَقِّ
 الْأَوَّلِ يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ يَا بَاطِنُ اسْمِعْ نِدَائِي بِمَا
 سَمِعْتَ بِهِ نِدَاءَ عَبْدِكَ زَكْرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَنْصُرْنِي بِكَ
 لَكَ وَآيِدْنِي بِكَ لَكَ [وَاجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَحُلِّ
 بَيْنِي وَبَيْنَ غَيْرِكَ] 3 مَرَّاتٍ اللَّهُ اللَّهُ اللَّهُ [إِنَّ الَّذِي
 فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ] 3 مَرَّاتٍ [رَبَّنَا آتِنَا مِنْ

لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهِيَ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشْدًا] 3 مَرَّاتٍ إِنَّ اللَّهَ
وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

SALAT-I MEŞÎŞ AÇIKLAMASI

Allah (cc)'ım, temiz, seçilmiş, sevgilin ve razı olduğun kulun Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât ve selâm ederiz. Bu salavât-ı şerîfe Hazreti Şeyh, rabbânî ilim sahibi, arif-i billah, Abdüsselâm İbn-i Meşîş (ks) tarafından bizlere hediye edilmiştir. O öncekiler ve sonradan gelenler arasında iftihar edilecek ve kerâmetleri ile meşhûr sultandır. Kutuplar, ricâl-i gayb ve evliyâlar sırrını takdis ederler.¹

1- RİCAL-İ GAYB [Bilinmeyen, gizli tasarruf eden evliyalar]

KUTB-UL AKTAB (İmamet) (Gavs)

Kutb-ül-aktab, alemin nizamı ile alakalanan, bolluk-kıtlık, sağlık-hastalık, barış-savaş, rızık, yağmur ve benzeri olaylarla vazifeli kılınan, rical-i gaybdan yani herkesin tanımadığı Allah (cc) adamı olup emrinde üçler, yediler, kırklar... diye söylenen yine bu işlerle vazifeli seçilmiş insanların bulunduğu büyük velîlerdir. İmamet, Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin izinde yürüyen büyüklerimiz O'na uyarak nübüvvet makamının derecelerini geçtikten sonra bir kaç kişiye bu makam verilir. Diğerleri bu makamı alamadıklarından çok şeyden mahrum kalırlar.

KUTB-U İRŞAD alemin irşadına (doğru yolu bulmasına) ve hidayetine (saadete ve kurtuluşa ermesine) vesile kılınan velî zat, mürşit demek olan kutb-i irşat, İmam-ı Rabbani (ks)'nun da buyurduğu gibi, alemin irşadı ve hidayeti için, feyizlerin gelmesine vasıta olur. Kutb-i irşadın her zaman bulunması lazım değildir. Öyle zamanlar olur ki, alem imandan ve hidayetten büsbütün mahrûm kalır.

Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) zamanının kutb-u irşadı idi. Kutb-u irşat ile bütün insanlara iman ve hidayet gelmektedir. Fakat kalbi bozuk olanlara gelen feyizler, dalalet (sapıklık), kötülük haline dönerler. Bu, şeker hastasına verilen kıymetli gıdaların, onun kanında zehir haline dönmesine benzer, yahut safrası bozuk olana tatlının acı gelmesi gibidir. Kutb-u irşat, kamil ve mükemmil, yetişmiş ve yetiştirebilen olup, ender yetiştir. Asırlardan, uzun yıllardan sonra bir tane bulunursa, yine büyük

nimettir. Her şey onunla nurlanır. Onun bir bakışı, kalp hastalıklarını giderir. Bir teveccühü, beğenilmeyen kötü huyları silip süpürür.

İmam-ı Rabbani (ks), bu konuda şunları söylemektedir: “Kemalat-ı ferdiyyeye de sahip olan kutb-u irşat, çok az bulunur. Asırlardan, çok uzun zaman sonra, böyle bir cevher dünyaya gelir. Kararmış olan alem, onun gelmesi ile aydınlanır. Onun irşadının ve hidayetinin nûrları, bütün dünyaya yayılır. Yer küresinin ortasından arşa kadar, herkese rüşd, hidayet, iman ve marifet onun yolu ile gelir. Herkes ondan feyiz alır. Arada olmadan kimse bu nimete kavuşamaz. Onun hidayetinin nûrları, bir okyanus gibi bütün dünyayı sarmıştır. O derya sanki buz tutmuştur. Hiç dalgalanmaz. O büyük zatı tanıyan ve seven bir kimse, onu düşünürse, yahut o, bir kimseyi sever, onun yükselmesini isterse, o kimsenin kalbinde, sanki bir pencere açılır. Bu yoldan, sevgisi ve ihlasına göre o deryadan, kalbi feyiz alır. Bunun gibi, bir kimse, Allah (cc)’ı zikrederse ve bu zatı hiç düşünmezse mesela onu tanımazsa, yine ondan feyiz alır. Fakat birincide feyiz daha büyük olur. Onu inkar eder, beğenmezse, yahut o büyük zat bu kimseye kırılmışsa, Allah (cc)’ı zikretse bile rüşd ve hidayete kavuşamaz. Ona inanmaması veya onu incitmiş olması, feyiz yolunu kapatır. O zat, bunun istifadesini istemiş olsa bile, onun zararını istemese bile, hidayete kavuşamaz. Rüşd ve hidayet, var görünür ise de, yoktur. Faydası çok azdır. O zata inanan ve sevenler, onu düşünmeseler ve Allah (cc)’ı zikretmeseler bile, yalnız sevdikleri için, rüşd ve hidayet nûruna kavuşurlar.”

KUTB-U EBDAL (Kutb-u Medar) (Hilafet) Büyük alim İmam-ı Rabbani (ks)’nin bildirdiğine göre, Kutb-u ebdal veya kutb-u medar da denilen bu zat her zaman bulunur. Peygamber (aleyhisselâtu vesselam ve ala âlihi) Efendimiz zamanında da vardı. Fakat bunlara inziva (insanlar arasına karışmamak) lazımdır. Bunları herkes tanımaz. Hatta bazıları, kendilerini bile bilmezler. Yine İmam-ı Rabbani (ks) Hazretleri buyuruyor ki: “Kutb-u medar, alemde, dünyada her şeyin var olması ve varlıkta durabilmesi için, feyiz gelmesine vasıta olur. Her şeyin yaratılması, rızıkların gönderilmesi, dertlerin, belaların giderilmesi, hastaların iyi olmaları, bedenlerin afiyette olması, kutb-u ebdal da denen kutb-u medarın feyizleri ile olur. İman sahibi olmak hidayete kavuşmak, ibadet yapabilmek, günahlara tövbe etmek ise kutb-u irşadın feyizleri ile olur. Kutb-u ebdalın (kutb-u medarın) her zamanda, her asırda bulunması lazımdır. Alemin ondan boş kalması mümkün değildir. Çünkü alemin nizamı ona bağlı kılınmıştır. Eğer bu kutublardan biri giderse (ölürse), yerine başkası tayin edilir. İrşat kutbu böyle değildir. Çünkü, alemin rüşd, hidayet ve imandan boş olduğu zamanlar olur. Rasûlüllâh (aleyhissalâtu

vesselâm ve ala âlihi) zamanının irşat kutbu iken ebdal kutbu ise Hazreti Ömer (radiyallahü anh) ile Üveys el-Karani (radiyallahü anh) idiler. Hilafet makamı ise, Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihi) Efendimizin izinde yürüten ve O'na uyarak velayet makamının derecelerini geçen büyüklerimizden bir kaç kişiye bu makam verilir.

KUTB-U ARİFİN Ariflerin en meşhûru, yüksek ilimler ve marifetler sahibi, ariflerin başı olan zata kutb-ü arifin denir.

EVTAD Evliyadan (Allah'ın sevdiği kıymetli kullarından) ve rical-ül-gaybdan (açıkça bilinmeyen velilerden) mübarek dört zat vardır ki, büyük alim ve veli Molla Cami (ks)'nun ifade ettiğine göre bunlar, dünyanın dört tarafında bulunurlar. Her biri bulunduğu yerde dünyevi bakımdan huzur ve rahatlığı sağlamakla vazifelidir. Evtaddan dünyanın doğu tarafında bulunan zatın ismi Abdülhayy, batıdaki ismi Abdülalim, kuzeydeki zatın ismi Abdülmürîd, güneydeki ismi ise Abdülkadir'dir (radiyallahü anhüm). Allah (cc)'ın veli kullarından tanınmayan, bilinmeyen ve gizli olan bazı mübarek kimseler daha vardır ki, Şeyhülislam Molla Cami (ks)'nun belirttiğine göre, insanların imdatlarına yetişip, işlerinde dara düştükleri zaman yardımcı olan ve onların belalardan korunmasına sebep olan bu insanlara nüceba denilmektedir.

EBDAL İnsanlara yardımda ve hizmette bulunan, halkın açıkça bilmediği ve dünyanın nizamı (düzeni) ile vazifeli olup bunlardan biri vefat edince, yerine başka bir veli bedel kılındığından yani görevlendirildiğinden ve çok olduklarından, bedelin çoğulu ebdal veya bûdela kelimesi ile tanınmışlardır. İrşat ehli yani insanlara doğru yolu gösteren velilerden olmayıp, gözlerden saklı olan bu kimselerin sayısının yedi, kırk veya yetmiş olduğunu Seyyid Şerif Cürçani ifade etmiştir. Hilyet-ül-Evliya'da zikredilen bir hadis-i şerifte bunlar hakkında şöyle buyrulmaktadır: “Ümmetim arasında her zaman kırk kişi bulunur. Bunların kalpleri, İbrahim (aleyhisselam)'ın kalbi gibidir. Allah (cc), onlar sebebi ile kullarından belaları giderir. Bunlara ebdal denir. Onlar bu dereceye namaz ve oruç ile yetişmediler.”

Abdullah ibni Mes'ûd; “Ya Resûlullah! Ne ile bu dereceye ulaştılar?” diye sorunca; “Cömertlikle ve müslümanlara nasihat etmekle yetiştiriler.” buyurdu.

Abdülkadir Geylani (ks) Hazretleri, Kutb-ul İrşat, Kutbul Aktab ve Gavs görevlerini üzerinde bulundurduğundan “İşte şu ayağım her velinin boynu üzerindedir.” buyurdu. Orada bulunanların hepsi bu sözü tasdik ettiler. Şeyh Halifet-ül Ekber anlatır: Rüyamda Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihi) gördüm. “Ya Rasûlüllâh! Şeyh Abdülkadir, ayağım bütün velilerin

Bu salavât-ı şerîfe evliyâullâh katında makbuldür. Derleme gibi olmayıp bizzat Allah (cc) tarafından ihsan edilmiştir. Devamlı okunan dualar arasında önemli bir yere sahiptir.

İsmail Hakkı Bursevî bu salavât-ı şerîfe hakkında bir Türkçe açıklama yazmış ve başkaları da yazacaktır. Hepsî Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'e olan sevginin ifadesinden başka bir şey olmayacaktır.

Bu salavât-ı açıklamaya teşebbüs etmek aciz kulların bir kârı değildir.

boyunu üzerindedir, diyor ne buyurursunuz?" diye sordum. "Doğru söylemiştir. O benim himayemde bir kutubdur, bu nasıl olmasın?"

Hülâsa: Allah (cc) dostlarını sevenlerin, en büyük iddiası olan "benim şeyhim gavs'tır" sözü o kadar çok kullanılır ki, bu övgü Peygamberimiz (aleyhissalâtü vesselâm) 'e olan sevgiyi geçer. Büyüklüğünü anlatmaya çalıştığımız Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz yanında yok gibi olan bu kişilere verilen duruma açıklık getirmeye çalıştık. Çünkü genellikle bu söyleyişler tarikat ehlinde mürşidine vefa sınıfından olan sözlerdendir. Bu ifadeler de her sohbetin ana konularındandır.

Büyükler bu meseleye, "Her müridin kendi şeyhini Kutb-ul Aktab görmesi o, müridin hakkıdır. Ama başka meşayih küçük görmesi onun hakkı değildir. Şayet kendi mürşidi Kutb-ul Aktab olmasa da müridin ihlâsı sebebiyle zamanın kutbu o müridin şeyhi suretine girer ve o müridin ruhuna hizmet eder" diye açıklık getirdiler.

Böylece mürit kapısını tanısin, ihlâsla bağlansın, manasını işaret etmişlerdir. Kaldı ki, Gavsı Geylani (ks), Şah-ı Nakşibent (ks) Efendimiz Ahmed er-Rufai (ks), Husammeddin Uşşaki (ks) Mevlâna Halid Bağdâdî (ks) gibi tarikat pirlерinin ve (büyük) kummeliyn evliyaların, ruhaniyyette mutasarrıf olduğu bilinen bir vakıdır. Bu konuda en açık ve itiraz olmadan konuşulan büyüklerden biri Abdülkadir Geylânî (ks) Hazretleridir.

*İki alemde tasarruf ehlidir ruh-u veli
Deme kim mürdedir bundan nice derman ola
Ruh şimşir-i Hüda'dır ten gılaflı olmuş ona
Dahi ala kâr eder bir tığ ki üryan ola.*

Biliyoruz ki, bu açıklama ile insanların gönülleri keşif ve feyz bahçelerine ulaşacaktır. Bu bize ve okuyanlar için de, rahmet vesilesi olacaktır.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz buyurdu ki;

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: وَاللَّهِ لَأَنْ يُهْدَى بِهَذَاكَ رَجُلٌ وَاحِدٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ

“Vallahi, senin hidayetinle bir tek kişiye hidayet verilmesi, senin için kıymetli develerden müteşekkil sürülerden daha hayırlıdır.”

Bir insanın kurtuluşuna sebep olmak, sürülerce develerin sahibi olmaktan daha fazla şükür sebebidir.

Halkın ağızında salâvatlar sayısızdır. Mahlûkâtın anlayışı, yaratılış gereği ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize olan bağlılığı ile duâ ve niyazında bir kuvvet ve tesirler bulunur.

Yaratılış Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize bağlı bir olgudur. İleride bu konu gelecektir. İnsan bu tesirler çerçevesinde bütün halleri ve fiilleri ile etki altındadır. Bu nisbetiyle de hayatını düzenler. Bu çalışma ile kazanılan bir şey olmayıp Allah (cc)’ın bir kaderidir. Ameller çalışmalar ile elde edilse de, faziletler Allah (cc)’ın karşılıksız bir ihsanıdır. Bu yorum götürmeyen meseleler arasındadır.

Saâdetin Hamevî (ks) Hazretleri buyurdular ki; **“On iki bin salavât-ı şerîfe tespit edilmiştir. Bir kısmı Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz tarafından ümmetine öğretilmiş, diğer kısımları ise; arş-ı âlânın eteklerine yazılmış ve evliyâullâha ilham ve keşif yolu bildirilmiştir.”**

On iki bin salavât-ı şerîfe’nin sırrındaki işaret, insanın kalbine inen ilâhi feyizlerin ve zevklerin mertebeleriyle ilgilidir. Bu ise insanda on bir mertebeden gelir. Feyiz, insana Allah (cc) tarafından inerken;

Levh→kalem→arş→kürsî→yedi semâ = 11

Bu toplamı Zat-ı ehadiyyet-e [Allah (cc)'a] itibar ile adet on iki olur. Her mertebede 1001 Esmâ (isimler) vardır. Her mertebedeki bu isimlere bağlı birer salavât-ı şerîfe düşünülürse on iki binin sırrı açığa çıkar. Hakîkât-ı Muhammediye¹, on iki bin isimle ve sureti ile tecelli etmektedir. Mertebelere ve hakîkâtlere göre farklılık gösterir. Bu ise yaratılmışlar üzerinde bir mecbûri gerçektir. **Mahlukat hangi ismin veya isimlerin etkisi altında ise, ona göre Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize o salavât-ı şerîfeyi okuma kudretine haiz olur.**

Bir başka yönden ise; لا اله الا الله on iki harf olduğu gibi,

محمد رسول الله 'da on iki harfdır. Her harfin karşılığına bin adet salavât taksim olundu. Bu sebepten dolayı insan; nefis, kalp, ruh, sır, hafî, ahfa ve natika gibi menzillerde bulur^{II}. İnsân-ı kâmil bu makamları geçmiştir. İnsân-ı kâmil bir isim gibi söylenildiğinde, sayılan mertebelerin tecellisi açığa çıkar. Kur'ân-ı Kerim'de;

وَإِنْ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَالْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ

^I İlk belirtide var olan ve bütün varlığın esası olan zattır. Buna İsm-i âzâm'da denir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz'de yaratıklar, yaratılmadan var olan hakîkâttir.

^{II}- Tasavvufta insanın vücudunda ve ilerleyişinde göreceği makamlardır. Sırasıyla bir sonraki daha feyizli ve nurlu olması ile yükseliş gösterir. Her makam bir öncekinden sırlı ve gizlidir. Bunlar tasavvuf kitapların da izâhı çok yazılsa da hala çözüme kavuşmamış olgulardır.

“Rabb’in katındaki bir gün, sizin sayacaklarınızdan (yani insanların kullandığı yıl hesabına göre) bir yıl gibidir¹” (Hac 47) buyrulduğu üzere, hakikâtler sûretler üzerine, manalar ise lafızlara göre genişir.

Hakikâtler, suretlerden genişir. Hikmet ehli, bir hakikâte ikinci, üçüncü vb. manalar verirler. Lafızlardaki rumuzları açığa çıkarırlar da hayran kalırsın. Hayır ehli de, bu sırları kabul etmekte çok daha isteklidir. Bunun benzeri şu olabilir. Bir çiçek için şair bin mana üretir. Bunun sonunu da getiremez. Hakikât bir iken, suret geçici ve izâfi olduğundan elbiseler gibidir. Suret insanın elbise değiştirdiği gibi değişir durur. Böylece suret hakikât yanında basit kalır. Sıfatlar sureti temsil ederken, hakikât zât-ı temsil ettiğinden kuvvetli ve temel ögedir. Mesela zaman bir birim iken gelecekte geçmişe bakınca çeşitli şekilde görüntüler verir.

Gönül manaları anlama kabiliyeti ile dolu olursa, bir harfe bin mâna, bir kelimeye bir kütüphane dolusu mâna verirken, gönül bu hususta bir yorgunluk duymaz.

¹ -Cinlerin bir yılı, insanların yıl hesabına göre 70 000 yıldır. Onun için falcıların geçmişle ilgili kehânetlerde isabet etmeleri kolay olur. Allah (cc) katında zaman ise yok ile eş değerdedir. Bu belirtilen zaman meleklerin kullandıkları yıl hesabıdır. Mesela ahirette sonsuzluk ile belirtilen söz zaman olgusunun kullar tarafından yitirilmesi demek olur. Bu anadan doğma körün, görmenin ne demek olduğunu anlayamamasına benzer. Çünkü görmeyi bilmeyen kişi, duyunun manasını zihninde oluşturamaz. Bu olgu anadan doğma körde olgu olmaz. Zaman ahiret boyutunda kaybolup gider. Ölümün koç şeklinde ahirette kurban edilmesi de fenânın yani yok olmanın kaldırılmasıdır. Ölüm zamana bağlılığı en kuvvetli fiildir. Ölümü zamansız anlatamayız. Ölümsüz olmak demek zamanı da yaşamayan demektir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مَنْ مِنْهُ انْشَقَّتِ الْأَسْرَارُ

“Allah (cc)’ım sırların kendisinden fışkırdığı Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et.”

Allah (cc)’ım salâtını yaratılış ve ilâhi sırları kendisinde toplayan ve O’ndan âleme dağılan Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize yap. Çünkü O, ilahi sırların sahibidir. Zat-ı ilâhinin muhâtabıdır.

Nûrânî kalem harflerini yazmak için muhtaç olduğu, kelimelerin ancak O’nunla manaya geldiği Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât olsun.

O besmeledeki noktanın topladığı sırların hepsi O’dur, kâinattaki işlerin olması için söylenen كِن deki noktanın da kendisidir. Besmeledeki noktanın yorumları çok yapılmasına rağmen كِن deki noktanın izâhatı fazla bildirilmemiştir. Besmele

kâinatın devamına sebep iken كِن deki nokta varlığına sebeptir.

Çünkü irâde-i küllinin, yani Allah (cc)’ın irâdesinin varlıklar üstü muradı ile âlemler takdir edilmiştir. Bu noktaların her ikisi de Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’dir. Çünkü Allah (cc)’ın Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ala âlihî) Efendimizle olan münasebetini beşeri olgularla anlamak mümkün değildir. Aşık ile sevgilisi arasındaki münasebetin yorumları üzerine nice diller dökülmüştür. Fakat sonuç şudur denecek bir şeye varılamamıştır.

Fazilet hazinesinin de sahibi Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ala âlihî) Efendimizdir. O bu hazineyi mahlûkâta ve isteyenlere kabiliyeti miktarınca veren, âlemlere rahmet olarak geldi.

اللَّهُ Genellikle duaların başında gelir. Çünkü bütün isimlerin manalarının toplandığı isimdir. Allah (cc)’ın bütün isimleri ile istiyorum demektir. Bu söz ile isteklerin istenmesi, İsm-i Âzam (en büyük isim) ile istemek demektir. İsm-i Âzam¹

¹ - İsm-i âzam “En büyük” isim demektir. İsm-i âzam vücudun zikridir. Lisan ile yapılamaz. Bütün vücuttan gelen bir sestir. Bunun zikri yapana ağır gelir. Yani zikir zerrelere çıkarak yapılır. Aşağıda bazı isimler gelecektir. Hangisinin İsm-i âzam olduğunu tayin etmekte çok zordur.

Allah (cc)’ın isimleri hakkında en büyük ifadesi ile isimlerde derecelendirmek yanlış olabilir. Gerçekte Allah (cc)’ın bütün isimleri büyüktür. Öyle ise bu ifade niçin kullanıldı sorusu aklına gelebilir. Bu ifade aslında rivayetler incelendiğinde aynı isimde birleşmez. Değişik ifadeler olması ismin, bir isim olmadığı ve zamanla ve insanlarda farklılıklar göstermektedir.

Allah (cc) ’tan başka şeylerden yüz çevirerek, tam bir ihlâsla zikredilen her isim, İsm-i Âzam’dır, zira harflerin birbirine karşı farklı bir şerefi yoktur.

Fakat bütün isimler İsm-i Âzâm’ın çerçevesi içinde saklıdır. Şöyle ki, Ulvî ve süflî (dünya) alemde Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ’e muhtaç olmayan bir nesne olmadığına göre, Hakîkât-ı Muhammediye ve İsm-i Âzâm birdir.

Hakîkât-ı Muhammediye de İnsan-ı kamil’de tecelli eder. İnsan-ı kamil ise, bulunduğu zamanda İsm-i Âzam’ı görmede kullanacağın aynadır. Eğer bu aynayı bulamazsan bu isme ulaşamazsın. İnsânı Kâmilî idrak etmek, İsm-i Âzam-ın görüldüğü yer olarak bilmek demektir.

Hiz. Aişe radiyallahu anhâ ile Efendimiz (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihî) arasındaki olan konuşma çok şeyleri açıklar.

“Fahri Alem Muhammed Mustafa (aleyhissalatü vesselam ve ala âlihî) Efendimiz bir gün şöyle yalvardılar:

“Allah (cc)’ım! Ben, senin pak, güzel, mübarek ve yüce katında en sevimli olan, onunla dua edildiği taktirde hemen icabet ettiğin, onunla senden istenince hemen verdiğin, onunla rahmetin talep edilince rahmetini esirgemediğin, onunla kurtuluş talep edilince kurtuluş verdiğin isminle senden istiyorum.”

Başka bir gün Efendimiz (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihî) Hz. Aişe radiyallahu anhâ'ya "Ey Aişe! Kendisiyle dua edildiği takdirde icabet ettiği ismi, Allah (cc)'ın bana gösterdiğini sen biliyor musun?" diye sordu.

H. Aişe radiyallahu anhâ der ki: "Ben: "Ey Allah (cc)' ın Resûlü! Annem babam sana feda olsun, onu bana da öğret!" dedim.

"Ey Aişe onu sana öğretmem uygun düşmez!" buyurdu. Bu cevap üzerine ben de oradan uzaklaşıp bir müddet tek başıma oturdum. Sonra kalkıp, başını öptüm ve: "Ey Allah (cc)'ın Resulü! Onu bana öğret" diye ricada bulundum.

O yine: "Onu sana öğretmem uygun olmaz, Ey Aişe! Onunla senin dünyevî bir şey talep etmen uygunsuz olur" buyurdu.

"Hz. Aişe radiyallahu anhâ devamla der ki: "Ben de kalkıp abdest aldım, sonra iki rekat namaz kıldım, sonra: "Allah (cc)'ım! Sana Allah (cc) isminle dua ediyorum. Sana Rahmân isminle dua ediyorum. Sana Bir'rur-rahîm isminle dua ediyorum. Sana bildiğim ve bilmediğim güzel isimlerinin hepsiyle dua ediyorum. Beni mağfiret et, rahmet eyle" diye dua ettim."

H. Aişe radiyallahu anhâ devamla der ki: "Bu duam üzerine Peygamber (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihî) Efendimiz güldü ve: "İsm-i Âzam, senin yaptığın şu duanın içinde geçti" buyurdu.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihî) hangi ismin İsm-i Âzam olduğunu kesinlikle belirtmemiştir. Fakat işaretler buyurarak ismin dolandığı çerçeveyi biz acizlere beyan etmiştir.

"Allah (cc)", *el-Hayyu'l-Kayyûm*, "*La ilahe illallah*", "*er-Rahmanu'r-Rahim*", "*Allahu'r-Rahmanu'r Rahîm*", "*Allahu la ilahe illa huve'l-Hayyu'l-Kayyum*", "*Lâ ilahe illa hüve'l-Hayyu'l-Kayyum*", "*Rabb*", "*Allahu lâ ilahe illâ hüve'l-Ahadü's-Samedü'llezî lem yelid ve lem yüled ve lem yekün lehü küfüven ahad*", "*el-Hannânu'l-Mennânu Bedî'u's-Semâvat ve'l-ard zü'l-Celâli ve'l-ikram el-Hayyu'l-Kayyum*"...

İsm-i âzam burada bulunmayan isimlerden de olabilir. Lakin hepsinde "Allah" kelimesi mevcuttur. Bu durumdan hareketle İsm-i âzam'ın "Allah" lafzı olduğuna görüşlerin yönelmesi vardır. Çünkü bu isim sıfat olmayıp, zat isimidir. Bütün isimleri ve sıfatları kendinde toplamıştır.

Bize göre her şahsın İsm-i Âzamı farklıdır. Çünkü böyle olması daha uygundur. İnsan yaratılış yönünden mükemmel yaratılmıştır. Fakat bu mükemmelliğin harekete geçmesi her insanda aynı merkezden olmaz. Çünkü terbiye edilebilecek vasıfta olan insanoğlu, aynı terbiye yolu ile terbiye olmadığı gibi, hepsi aynı manevî makamda olmadığı kesindir. Senin için uygun olanı biz söyleyebiliriz. Fakat sen kendin bulursan bu isimle tasarruf

ile dua edilirse ret olmaz ve istenilen şey onunla verilir. Ayrıca Hasan Basrî (radiyallahü anh) “bu lafız, bütün duaların toplamıdır” buyurdu

صلّ Allah (cc)’tan istemektir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât etmek duâsı; Allah (cc)’ın peygambere ikrâm ve nimetini artırması, meleklerin rahmet ve istiğfâr etmesi, kulların ise Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi sebep kılarak kendine dua etmesidir. Allah (cc)’ın Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize ikrâmı, şerefının ziyadeleşmesi ile (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in kullara vesile olması ve Allah (cc)’a yakınlığın artmasına sebep olmasıdır.

Dualar Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizle kabul edilir. Duaların başı ve sonu salavât-ı şerîfe olursa kabul edilen dua yaptığını kabul etmelidir.

Dua fakirlerin amirlere hediyesi gibidir. Mesela dilenci dua ile ister ve menfaati üzerine çeker. Namazın sonundaki salât, başka duaya gerek bırakmaz. **Kim namazında salavât-ı şerîfe okumazsa, namazı kabul edilmediği gibi, ret edilir. Namazda salavât-ı şerîfenin farz olduğu mezhepler vardır. Namaz kılındıktan sonrada arifler on bir kere salavât-ı şerîfe getirirler.** Aksi takdirde Allah (cc)’tan feyz alamazlar. Niçin Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salavât getirilmesin; çünkü ruhu ilk küll-i ruh olan

edebilirsin. Çünkü Allah (cc) sevdiklerine bu ismi bağışlar. Bağışladığı zamanda Allah (cc)’ın işlerine karışmamaya ve dünya nimetlerine rağbet etmediğin zaman olur ki, o zamanda istek diye bir şeyde sende kalmamış olur. O zamanda bilmek ve bilmemek sende aynı şeyler olmuştur.

akl-ı evvelden¹ üflenmiştir. **Bu cihetten ne kadar salavât getirirsen, kendi özünü o kadar ihya etmiş olursun.** Fakat insanlar bu sırdan gaflet ederler. Salavât ile kul Allah (cc)'a ibadette yakınlık sağlar. Yakınlığın artması ise, Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin yüksek makamına tevessül etmek iledir. Allah (cc)'ın (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'e salâtı ise, her şeyi geçer ve hiçbir şeye muhtaç olmaz. Kulun salâtı ise, Allah (cc)'ın rızasına ulaşmak içindir. Salât kapısı ile, Allah (cc)'a kavuşmak ve hayır kapılarını açmak demektir. Bu şekilde kerâmetler meydana gelir. Salavât-ı şerîfe getirenlerin yaklaşması büyük şeydir. Sevenlerin sıdkına alâmet, vuslatı isteyenlere sığınaktır. **Bir insanın salât etmesi Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ona salât etmesidir.** İnsan ise, (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'in adının sûretidir. Muhammed ismindeki mim, insanın başıdır.

Kulların Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salavât getirmesi gereklidir. Geçerli olan bu hüküm Adem (as)'dan kıyamete kadar devam etmektedir. Adem (as)'a konuştuğu zamandan beri çocuklarına verilen bir emirdir.

Fakat Allah (cc)'tan başka hiçbir şey Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize hakkıyla da salât edemez. Allah (cc)'ın salâtı zat-ı ve fiilleri vasıtaya muhtaç olmamaksızın olur. Zuhur eden şeyler, keşiflerin hepsi Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in sebebiyledir. Küfrün karanlığı Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ile yok olur. Allah (cc) bir kimseye iman verecekse bir örtüyü kaldırır gibi karanlığını kaldırır. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ise örtünün kalkmasına sebeptir.

¹ - İlk yaratılan varlık, Hakikat-ı Muhammediye, insandaki akıl; manalarına gelir

Yaratılışın evveli Rûh-i Muhammedî, sonu ise insâniyetin yaratılışıdır. Yani bütün kâinâtın yaratılışının başlangıcı ve kökü Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizdir.

Kâinattan kasıt, ruhlar ve cisimlerdir. Ruhlar ve cisimlerin hepsi, bir hakîkâti ve sırrı bünyesinde taşır. Eşya, isimleri ve sıfatları yüzünden farklılaşır. Çünkü âlemin vücudunda yani bireylerinde özellik olarak vardır. Âlem her türlü vasıfları ile Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden intişar etmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz yaratılıştaki da rûhanî yönü ile her şeyden öncedir. Rûhânî ve cismânî cihetlerin özü ve geldiği yerdir. Nitekim hadîs-i şerifte gelir, “Allah (cc) önce benim ruhumu yarattı.”

Ne kadar esrâr-ı rûhânî varsa, hepsi Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin rûhâniyetinden ayrıldı. Peygamberlerin ve evliyâların ve diğer insanların ruhları da, O’ndan ayrılan tâli unsurlardır. Onun için buyurdu ki, **“Ben peygamber iken, Adem (as) çamur ve su içinde idi.”** Yani yaratılış itibarı ile sonra gelmiş olsa bile Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz mahlûkattan önce yaratılmıştır. O’nun peygamberlik sırları, fiilleri ve diğer halleri Allah (cc)’ın koyduğu esâslara göre vakti gelince tecelli etmiştir. Görünüşte mübârek vücutları sonradan gelmiş olsa da. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz **“Biz sonradan gelmiş, geçmişleriz”** buyurdular. Zira arş-ı âlâ’dan önce cism-i külli vardır. Buna heyûla-i külli¹ derler ki, cümle feleklerin, unsurların ve doğuşların mayasıdır. Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa

¹-Hakîkat aleminde bulunmayan şeylerin hepsi; hayali. Eşyanın ve olayların, müphem ve eksik idrâk edilmesidir.

(aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ruhâniyeti cisimler âlemine göre öncelik taşımakla cism-i külli sureti ile tayin olmuştur. Bu itibarla cihet-i cismâniyeleri dahi bütün mahlûkattan önce oldu. Buna göre arş ve arşın kapladığı takdir edilen cisimlerin sırları, Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin cisimlerinden çıktı. Bunun üzerine Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz kendine mahsus unsurları ile öncelik sahibi oldu. Kainâtın yaratılışı bu hakikat üzere tamam oldu.

Zirâ mübârek ruhları ruh-u câmî olduğu gibi, cisimleri de cism-i kâmil idi. Yaratılmışlardan ve diğer peygamberlerden O'nun şemâil-i ve hilye-i şeriflerini¹ derleyecek, toplayacak, kemâline ulaşacak ve tamamlayacak biri gelmedi ve gelmeyecektir.

Fakat onun arkadaşları Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin özelliklerinden bir kısmını almışlar ve nisbetini devam ettirmişlerdir. Mesela dört halife Hz. Ebûbekir Sıddîk, Hz. Ömer Fâruk, Hz. Osman Zin-nûreyn ve Hazreti Ali (radiyallahü anhüm) Efendilerimiz ayrı ayrı sırlardan bir sır taşımışlardır.

Hız. Ebûbekir Sıddîk (radiyallâhü anh) Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin arkasında cemaat olarak uyduğu en büyük insan, Hız. Ömer Fâruk (radiyallahü anh) tebliğin zor günlerinde desteğine muhtaç olduğu insan, Hız. Osman Zin-nûreyn (radiyallâhü anh) üçüncü bir kızım olsa Ona yine verirdim dediği güzîde damat ve zenginliğini peygambere ikrâm eden zamanın en büyük aristokrati Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz ise hicrette emanetleri yerine teslim etmek için ölüm döşğinde

¹ - Hız. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimizin şekli, vasıfları, huyları, ahlakı, tavırları ve davranışları.

huzur uykusuna yatırdığı ve savaşlarda düşmana korku saldıran en büyük kahramanı.

Fakat Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz ilmi ledün sırlarının kaynağı olduğundan bugün hala ilgi odağı olmaktadır. Çünkü dünyevî işlerin hakikâtlerini oluşturan bu ilim hala insanları kendine cezpt eder. **Hız. Ömer Fâruk (radiyallâhü anh), “Hazreti Ali (kerremallahü veche)’nin bulunmadığı topluluk içinde müşkül bir mesele çıkmasından Allah (cc)’a sığınırım”** demiştir.

Tasavvufî alana girdiği için Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz üzerine çok şeyler yazmak gerekir. Kısaca şahsiyeti hakkında şunları söyleyebiliriz.

Cabir bin Abdullah el-Ensari (r.anh)den naklen, Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz şöyle buyurdu :

"Allah (cc), her peygamberin zürriyetini kendi sulbünden kıldı, benim zürriyetimi ise Ali'nin sulbünden kıldı"

Tirmizi İbn-i Ömer (r.anh) den şöyle rivayet etti. Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ashabı birbirine kardeş yaptı. Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz gözleri yaşlı olarak Fahri Âlem (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize geldi ve şöyle dedi. “Ya Rasulüllah, ashabı birbirine kardeş yapmışsın, beni kimseye kardeş yapmadınız!” Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz “Ya Ali (kerremallahü veche), dünya ve ahirette sen benim kardeşimsin” dedi.(Tirmizi)

Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz olaylar karşısında Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin **“Ya Ali, sen Kâbe durumundasın. Sana gelirler, sen gitmezsin. Bu kavim eğer sana gelip de bir işi teslim ederlerse kabul et. Gelmezlerse sen ileriye varma”** emrine itaat ederek yaşamıştır.

Sonradan gelecek insanlar sevgilerinde aşırılığa kaçacaklarını bildiğinden kabrini bile oğullarına saklamalarını

emretmiştir. Çünkü Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz varlığını Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize borçlu olduğunu çok iyi biliyordu. Halifelik sırasını bile en sona bıraktı ki, Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin arkadaşlarının kıymetleri diğer insanlara ulaşsın içindi. Ayrıca Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz Peygamber (aleyhissalatü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin vefatından sonra doğabilecek fitneyi daha ileriki yıllara çekerek Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin dünyayı terk edişinin acısı yanına ikinci bir acıyı ümmete yaşatmadı. O fitne dönemlerinde ki ağır yükü taşıyacak kişi idi. O gelecekle ilgili haberleri bilen ender sahabelerdendi¹. Müslümanların dinleri tamamlanmış olmasına rağmen, sosyalleşmeleri ve devletleşme temellerinde O'nun

¹ -Hamd,bizi dalaletten hidayete sevk eden ve bu yolu seçenendir. Salat ve selam kesintisiz, bizlerden kadri ve kıymeti yüce olan Nebi'nin üzerine olsun.Kıyamete yakın gönderilen Hz. Muhammed'e (sav) ikram layıktır.O iyilik hazinesi,cömertlik denizidir. Huda'nın nurudur. Vasıfta Efendi, sıfatta kamil, nuru zatı ndandır, bakanlarından değildir. O 'nun nuruyla Levh-i Mahfuz'da satırlar parıldar. Bize bu haber geldi. O her şeye muttali olduğu halde, bilinmeyeni bildiği halde hakkına tecavüz etmez ve etmemiştir. Her şeyin sahibi O'na dostum dedi; O'nu, O'nunla anlattı. Sırları, O'na anlattı. Bir sözü sakladıysa edebindendir.O'nun göğsünde toplanan ilim gelmiş, ve geleceğin ilmidir.Verâ sahibine bu sıfatla kim kıyas edilebilir. Bu bendeki olan O'nun feyiz deryasından avuçladıklarımdır. Kudret ve zengin Mevlamız affına ulaşan? Kulu'na sarılarak bu sözleri söylüyorum.

Peygamberimiz Allah'ın bize olan nimetlerini müjdeledi, sonra Ey merhametlilerin en merhametlisi Ehli Beytimin günahlarını af eyle, tükenmez ilim ve amel ihsan et, ebedi merhamet et, buyurdu. Ey benden ince meseleleri soran “ilmi ledünni” bana mirastır. Dilersen geçmiş zamanları sor, dilersen gelecek zamanları sor. Geçmiş ve gelecek benim yanımda aşikardır. Onların sırlarını ancak ben açığa çıkarırım. Bu söz açık bir delildir. (Kasîde-i Ercûze; Hazreti Ali (kerremallahü veche))

sabır ve sonsuz ilmi kaynak olmuştur. Bu ümmete ihsan edilmiş büyük nimetlerdendir.

Fakat şurası da unutulmamalıdır ki, siyasî hayat içinde olan insanların dinleri ile ilgili halleri yöneticilikleri ile eşleştirilmemelidir. Çünkü siyaset Hak yolunun gereği olmayan işleri insanlara yaptırmıştır. Bu sebeple Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz çok sıkıntı çekmiştir. **O eşit veya birbirine yakın seviyedeki insanların dengelerini sağlayan kişi olmuştur.** Gönüllerin dünya istekleri ve içtihatları ile karıştığı anda, dinin yüceliği ile nefislerin birbirine çakıştığında ancak ilmin kapısı Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz tarafından sakınleştirildi. Bu Allah (cc)'ın Ümmeti Muhammede (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) bir ikramıdır.¹

Konumuza dönelim;

Kur'ân-ı Kerim'de; **“مُسَٰوِيٍّ”** فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ “Musavvir ve mukaddir olanların en güzeli olan Allah (cc) pek mübârektir.”(Mü'minûn, 14) buyruldu. Bu ayetin tecellisi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimizdir. Allah (cc)'ın zatı dahi Fahri Âlem (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin yaratılışına hayrandır.

Hız. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz sûret ve sırları toplayıcı ve hakîkatine başlangıç olduğu gibi, ilâhî âleme de zat, sıfat ve ef'âlin zürriyetine esâs ve kemâlatların hepsine mazhâr oldu.

Başkaları yani melekler, peygamberler, evliyalar ve insanlar hakîkatlerin sırlarına Fahr-i Âlem (aleyhissalâtu vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile kavuştular.

¹ - Bedüzzaman Saîd Nursî (ks) nin şeytandan sığınır gibi siyasetten sığınması sığınması bu şeyden olsa gerektir.

Hakikatlerin neticelerini suretini de Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin cemâliyetinde gördüler.

**Kim gördü cemâli esrârı
Gelmedi, Muhammed Ârâbi
O vücud-u şeriftir, Hâfi
Küntü Kenzin zürriyetinin sebebi**

İlâhi sırların kitapları üçtür.

a-**Âfâk Kitabı** [Dış alemlerin]

b-**Enfûs Kitabı** [Gayb alemlerinin ve batını müşâhedelerin]

c-**Kur'ân-ı Kerim**

Bu üç kitabın aslı da **Hakâyık-ı Rahmet Kitabı**¹ dır.

Allah (cc)'ın gönderdiği dört ilâhî kitapta bunlara işaret eder. Arif-i billah olanlar tertip üzere bu kitapları okurlar ve hakikatlerine kavuşur, bilgi sahibi olurlar.

Sırların çıktığı ve toplandığı yer Kur'ân-ı Kerim iken salavât-ı şerîfeyi yazan Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi kabul etmesine sebep nedir? diye sorarsan şu cevabı vermek gerekir.

Kur'ân-ı Kerim zahiri itibâr ile sözdür. Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ise zahiri itibar ile fiildir. Söz ise fiil üzerine bağlıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de; نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ “Onu

Sen'in kalbin üzerine Rûh-ul Emin indirdi.” (Şuara 193.194) buyruldu. Yani Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz Kur'ân-ı Kerim'in nüzul ettiği yerdir. Eğer bu kalp olmasa idi, Kur'ân-ı Kerim'in sırları bilinmezdi. Bundan

¹ -Rahmet-i ilâhinin gizli mahiyetleri ve sırlarını taşıyan kitabdır.

dolayı sırların çıktığı yer olmak Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize layık oldu. **İşte bunun gibi, Kur'ân-ı Kerim'e bakan, Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin yüzüne bakmıştır. Akside böyledir. Yani (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'e bakanda, Kur'ân-ı Kerim'e bakmıştır.**

Bu makamda kalp, hüviyet¹ ile bir oldu. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden dağılan esrar aslında enfüs, âfak ve hakîkatteki hüviyet-i hak'tır. Gizli ve açık her şeyden hüviyet kazanacak eşyanın da sırrı Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizdir.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) kulluğu, rabb'lığı ve mahlûkâtı her şeyi bünyesinde toplamıştır. Vücut-u İlâhiye'ye şümûlü var iken Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz zatını kulluk makâmında tutardı. Kulluğuna da hiçbir mahluk erişemedi. Beşerin ihtiyaçlarından korunmuş idi.

Gözü Allah (cc)'ın varlığından ayrılmaz iken yinede haddini aşmaz, başka alemlere iltifat etmez ve kibirlenmezdi. Bu sırra istinaden Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz;

“Rabb'im tarafından doyurulurum” buyurur, günlerce aç durur; “benim gözüm uyur, kalbim uyumaz” buyurur geceleri devamlı ibadet ederdi. Bu normal insanlara uygun bir şey değildir.

¹ Uluhiyyetin hakîkati, zatın mertebelerini temsil eden makamdır.

وَأَنْفَلَقَتِ الْإِنُّوَارُ

“Nurların kendisinden infilak ettiği Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et.”

O, beyaz incidir. Fakat kırmızı yakutlar ve elmaslar O’ndan çıkar.

Nur olarak bilinen eşyaların nurları (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz den zuhur etti. Güneş, ay, yıldızlar ve diğer nur saçan mahlûkât [ruhun nuru, kuvvetin nuru, aklın nuru, imânın nuru, Kur’ân-ı Kerim’in nuru, tecelli nurları] nurlarını ondan aldılar. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz, “Allah (cc) en önce benim nûrumu yarattı” buyurdu.

Kur’ân-ı Kerim’de; **“Şüphe yok ki, size Allah (cc) tarafından bir nur gelmiştir.”** (Mâide 15)

Allah (cc) kendine **“Nûr”** ismini verdiği gibi¹, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz en önce yaratılan nur olmak nedeni ile **“ Nûr ”** u layık gördü.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Allah (cc)’ın nuru olduğu gibi, hem önceliği ve özellikleri tamdır. Bu nedenle **“yaratılmışların en faziletlisi”** oldu. Çünkü nurların aslı ve tümü Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’dir. Bu nur bütün nurlardan daha güzeldir. Yusuf (as)’ın güzelliği, Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin cemâlinden doğmuştur. Arş bünyesinde taşıdığı cisimler ve nurlar ile Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’den yaratılmış ve O’nunla bekâ bulmuştur.

¹”Allah (cc) yerin ve göklerin nûrudur.” (Nur 35)

Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)
Efendimiz diğer şeyler gibi yaratılışın mertebelerinden
inerken nurunu kaybetmedi. Arş ise sahip olduğu nurları Hz.
 Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden
 emânet alarak durur. Yoksa hariçten nûrâniyeti yoktur.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)

Efendimize Kur'ân-ı Kerim'de وسراجا منيرا (Ahzâb 46)

“Nurlar saçan kandil” buyruldu. Bu nur eşyanın aslında olan
 hakîkât nurlarının bilinmesine sebep olur. Efendimiz
 (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in nuru aydınlattığı halde
 diğer kandiller gibi eksilme göstermez ve şûlesi de kesilmez.

Ümmetin alimlerine ve beşeriyet âlemine verilen şeriât
 ilimleri, tarikât kazançları, mârifet nurları ve hakîkât sırları bu
 kandilden dağıtılır. Her taraftan aydınlatma özelliği de vardır.
 Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz

وجعلنى نورا “Allah (cc) beni nûr kıldı” buyurdular. **Bu nurdan**

dolayı “namazda arka tarafımı görürüm” diye buyurarak,
altı yönü gördüğünü ümmetine haber verdiler.

Çünkü birdir yanında bütün cihetler

Her yandan görürsün kainâtı

Sen-i gören görür cihanın her yerinde

İstersen sırrı, çünkü O nurdan yaratıldı

Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)
 Efendimizin hakîkâtinde iki nur, yani Nübüvvet ve velâyet
 nurları vardır.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) bu
 aleminden ayrıldıktan sonra zahire (dünya) bağlı olan nübüvvet
 nurlarını İslâm'ın özünde, velâyeti Hazreti Ali (kerremallahü
 veche) Efendimizde bıraktı. Nübüvveti, velâyeti, şeriâtı ve nuru
 Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin
 bakî olduğu için başka bir peygamber gelmeyecektir. **Çünkü**

H. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz (bizlerin anlayışına sığmayacak şekilde) ölmemiştir.

Velâyet nurları, bâtinî nübüvvettir. Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimiz ve ehl-i beyt ile bugüne kadar devam etmiştir. Bu nübüvvet Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin şer-i nübüvveti gibi kıyamete kadar devam edecektir. Evliyalar bu velâyetin sırrı ile tasarruf eder. Veliliğin sırları aynı eşya gibi insanlara miras kalmıştır. Bu fazilet çalışma ile kazanılandan çok büyüktür. H. Ömer Faruk (r.anh) bu sırra binâen Hazreti Ali (kerremallahü veche) Efendimizin kızı Ümmü Gülsüm ile evlenmiştir. Bu şekilde Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize akraba olup bu sırdan ve velâyetten ayrı kalmak istememiştir.

H. Kutbul Aktab (ks) bu nûrla tasarruf eder. Diğer evliyalarsa kutbun nurundan istifâde eder. Çünkü H. Kutbul Aktab (ks) feyiz kaynağıdır.

Sorulur ki hadisi şerifte ; علماء هذه الأمة كأنبياء بنى إسرائيل

“Ümmetimin alimleri İsrail oğullarının peygamberleri gibidir” gelmektedir.

Bu maneviyât menzillerindeki silsileden dolayıdır. **Yani geçmiş ümmetlerin evliyası peygamberinden, peygamberleri de Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden manevi feyizleri almaktadır. Fakat Ümmet-i Muhammedin (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) evliyâsı ise feyzi bizzât (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in nûrundan direkt aldıklarından, İsrail oğullarının peygamberleri gibi olmuşlardır.**

Evliya, geçmiş ümmetlerin üzerine bu sebeple fazilet ve rüçhan bulurlar. Evliyalar batınî yönden kutuptan, Kutub da peygamberlik membandan feyz ve nisbet alır. Evliyanın kutubtan feyz ve nisbet alması da peygamberlik membandan alma gibidir. Çünkü kutub peygamberlikte fenâ bulmuştur.

Velâyet makamlarında çok yüksek mertebelere ulaşmalarından bazılarına Hâtem-ül Evliyâ¹ denilmiştir. **Hakîkâtte ise Hâtem-ül Enbiyâ ve Evliyâ Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizdir. Nübüvvet ve velâyet O'nda zuhur ettiği gibi kimsede zuhur etmediğinden durumu ayın dolunay olması gibidir. Diğerlerinde olanlar ise, O'nda olanların tafsilatları gibidir.**

Velinin kerâmeti peygamberin mucizesidir. **Farkı ise veli zuhûrat yeridir. Hüküm zuhûratadır, veliye değildir. Veli peygamber gibi dâva sahibi olmaz. Dâva sahibi olursa (veli olanı kendinden bilirse) kabul görmez ve kötülenir.** Lazım olan zuhur eden kemâlâta hamd ve senâ etmelidir. Bizler için iftihar olacak şey, sultanın hâneye teşrif etmesidir. Bundan anlaşılan peygamberlik nûru asıl olan nur, evliyanın nûru ise asıl nûrun parçalarıdır. Mesela güneşin ışıkları asıl, ayın ışıkları ise yansımalarından ibârettir. Yansımalar ise hiçbir zaman asıl gibi olamaz. Belki benzerlik veya özellik bulundurur. Bu sırrın işaretleri de Hakîkât-ı Muhammediyeden gelir. **Eğer ismin okundu ise, ismin aslını yücelerden iste. Çünkü sûret aslın yansımasıdır. Bu anlattığımız âlemde gece ve gündüz, sabah ve akşam yoktur.**

Bu sırra işaret Kur'ân-ı Kerim'de Hz. İbrahim (as) hakkında hikaye yolu ile gelir. لا احب الا فلين **“Batanları sevmem”**(En'âm 76)

İnsandaki nurlar yıldızların, kalpteki nurlar ayın, ruh ve levhdeki nurlar ise güneşin sırlarını taşır. Fakat bunların yani yıldız, ay ve güneşteki durumlar gibi tecelliyatları sürekli

¹-Mesela, Muhyiddin Ârâb-î Hazretleri, Celvetiye tarikinde İsmail Hakkı Bursevî (ks) gibi,

görülmez. Tecelliyatın fazlaca olduğu ruhbanlık ve mânevi sarhoşluğun keşif ve idrak ettiği şeylere de itibâr yoktur. Çünkü geçici şeylerden hasıl olmuştur. İtibar edilen ise mutlak oluş üzere olan tecellilerdir. Zira bu oluşta zat, sıfat ve fiiller fenâ bulup, Hakk'ın zat, sıfat ve fiillerinin nurları zuhur eder. Bu

fenâda ebedî fenâ vardır. Hadisi şerifte *تنام عيناي ولا ينام قلبي*

“Gözlerim uyusa da, kalbim uyumaz” gelmiştir.

Dışta olan nûrun kaybolması, içteki nûrun gitmesine sebep olmaz. Kaybolan batın (sanal) nur ise tecelli zattan (Allah (cc)’a kavuşma) başka makamlarda olur. Onun için insan-ı kamiller tecelli zatta kavuşmadan rahat edemezler. Bu makama ulaşana kadar bir yerde durmak istemezler.

İstersen, tecelli etsin nurlar
Senden fenâ bul, gör ne var
Bu fenaya erişmek için bir an
Daima Hazret-i Hakk-a yol var.

وَفِيهِ ارْتَقَتْ الْحَقَائِقُ

“Hakîkâtlerin kendisine yükseldiği (gerçeğini bulduğu) Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et.”

Eşyadaki bütün hakîkâtler, ulvî, süflî (dünyevi) özellikler, incelikler ve keyfiyetlerin hepsi Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in zatında toplanmıştır. Hakîkâtler Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in batınında toplandığı gibi, kalb-i şerifleri hakîkâtler madeni, aslı ve çıkış yeri olmuştur. İlimler ve nurlar Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’den alemlere dağılır. Bu özellik Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize ait husustur. Başka hiçbir mahlukat buna kadir olamaz. Diğer nebiler, peygamberler, sıddıklar, arifler ve

evliyalar hep Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in kalbinden ayrılmışlardır.

Onun için Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize denildi ki; Her şey O'nda toplandı, O'nun kalb-i şerifleri, arş-ın aslî hakîkâtlerini, kürsînin sırlarını, tevhîdin ilimlerini, melekûtiyyet nurlarını, kalbî, batinî ulvî ve süflî (dünyevî) sırları her şeyi eksizce toplayandır.

Kısaca her şey O'dur.

Bilindiği üzere hakîkâtler iki kısımdır.

a-Kevnî (varlıkla ilgili, yaratılışla ilgili hakîkâtler) **hakîkâtler**; ruhlar ve cesetler ilgili inceliklerdir.

b-İlâhî hakîkâtler; zat, sıfat, ef'âl (fiiller) ve isimlerin incelikleridir.

Bu hakîkâtlere ulaşamayan velâyet mertebesine ayak basamaz. Çünkü ilâhî yolun usûlü bunun üzerinedir. Bu yola giren, öncelikle seyrân eden alemlerin seyirlerinin hakîkâtlerini anlayıp inkişaf etmesinden sonra velilik mertebesi gerçeklerine kavuşur. Bugün peygamberlik kesilmemiş olsaydı, peygamberlik mertebesine de ayak basardı. Fakat Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden sonra peygamberlik kesilmiştir.

Velâyet ile peygamberliğin arasında bir perde vardır. Hakîkâtler Allah (cc)'tan peygambere olunca vahiy, veliye olunca ilhâm olarak kabul edilir.

Hakîkâtlerin gösterildiğine işâret olarak Kur'ân-ı Kerim'de; **“İbrahim'e** **وكذلك نرى إبراهيم ملكوت السموات والأرض**

şöylece göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki” (En'am 75), gelmektedir.

Melekûtta murat batinî (ilâhî ve gizli) hakîkâtlerdir. Yani iç ve dış âlemlerde melekût, süflî ve ulvî işleri, batinî (sanal) şekilleri, devreden alemleri, tekrarlanan tavırları ve doğuşları Sana gösterdiğimiz gibi, Sen'den önce

teveccühlerimizi kazanan atan İbrahim (as)‘e de gösterdik. Çünkü O’nun görüşü Sen’in görüşüne, anlayışı anlayışına benzediğindendir. Hadisi şerifte;

انكم سترون ربكم كما ترون القمر ليلة البدر “Ayın on dördünde ayı gördüğünüz gibi Rabb’inizi de öyle göreceksiniz” gelmiştir. Görmek ile müşahede (sırları anlayarak görmek, anlamak) arasında ayrılık vardır.¹

Çünkü (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz mükemmel olarak yaratılmıştır. Peygamberler arasında mertebe ve faziletçe farklılık olduğu gibi evliyalar arasında da aynı farklılıklar vardır.

Hülâsa Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin zatı bir nüsha-i ilâhidir ki, oluşan harfleri, kelimelerin asıllarını, ruhanî ve misalî hakîkât ayetlerini ve oluşan suretlerin hepsini topladığı gibi ilâhî zât-ın isimlerinin harflerini, sıfâtî isimlerinin kelimelerini, ef’âlî (fiiller) isimlerin ayetlerini ve meydâna gelmiş eserlerinin sûretlerini de ihtiva eder yani içine alır.

Sayılan Hakîkâtlerin kitapları vardır.

Kevni hakîkâtlerin kitabı; hayâli vücutların sırlarından yani bizim var olduğunu zannettiğimiz varlıklardan bahseder, (dünya alemindeki bütün varlıklar)

İlâhî hakîkâtlerin kitabı ise hakîki vücutların hakîkâtlerinin sırlarından bahseder.(ayan-i sabite; varlıkların özleri, ilâhi ilim)

¹- Görmek ile bakmanın farkı, insanları sınıflara ayırtmıştır. Bir çok insan bakarken ibret alır. Bazıları ise aynı şey ve olay karşısında gülüp geçer. Şairlerin bir gülün rengine binlerce sayfalık övgüler dizmesinin gerçeği budur.

Bu kitapları okuyarak kavuşacağın Hüviyet¹ mertebesinde ise; faziletli ilimler, şerefli hakîkâtler, gizli ve açık şirkten kurtulmak, tevhidin aslını bulmak, eşyanın hakîkâtine kavuşmak ve bunda da usanmadan temizleneceğin bir saray bulursun. Bu saray için Kur'ân-ı Kerim'de,

لا يمسه الا المطهرون **“Ona tamamen temiz olanlardan**

başkası el süremez.” (Vakıa 79) buyrulmaktadır.

Hakîkâtlerin şeriatları ve ümmetinin ihtilafları bu hikmete göre değişme göstermez. ان الدين عند الله الإسلام

“Allah (cc) katında din İslâm’dır” (Al-i İmrân 19) buyrulduğu üzere hakîkât dindir. Hz. Adem (as) dan kıyamete kadar dinin usullerinde birlik olduğu gibi, dinin hakîkâtlerinde de birlik vardır. Onun için hakîkâtlerde değişme ve kalkma olmaz. Çünkü zatı ile var olan nesne, başka bir şeyle kaybolma ve değişiklik kabul etmez. İnsan ile bu hakîkâtler arasında olan münasebet, bütün ile parça arasındaki münasebet gibidir. İnsan ile âzası arasındaki münasebet gibi. Fakat bütün ile parçaları arasında olan münasebet, insan ile ifrazatındaki münasebet gibide değildir. Muhakkak ki insanda cüzler toplandığı gibi hakîkâtler de toplanmıştır. Hakîkâtler insanın zatından ayrı değildir. Fakat inkar ile bir şeyde bu alemleri toplamak Allah (cc)’tan da değildir. (Her şeyi yaratan ise Allah (cc)’tır. Kötü olan şeylerin isnadı Allah (cc) olmaz)

**Kim ki ola zatında hakâik, olur akranı içinde merdi faik
Oluptur naka-i müşkil âhu, göre âlemde merğûb-u halayık "**

¹ -Uluhiyyetin hakîkati, zatın mertebelerini temsil eden makamdır

² -Kim ki hakîkâtleri zatında bulursa, akranı içinde üstün insan olur. Büyük ve zor müşküller onun ile hal olur. Yaratılmışlar içinde rağbet görür

وَتَنَزَّلَتْ عُلُومُ آدَمَ فَأَعْجَزَ الْخَلَائِقَ

“Adem (as)’ın ilimlerinin kendisine inip de onun karşısında mahlûkâtın aciz kaldığı Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et.”

Salavât-ı şerîfedeki Adem’den murat insandır. O’nun kalbinde insanla ilgili büyük ilimler vardır. İnsan dahi bundan aciz kalır demektir. Bütün mahlukat O’nu idrakten mahrumdur.

Adem (as)’a öğretilen isimlerden murat, (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’de olan ilimden kudreti miktarınca aldıklarıdır. Adem (as) deki ilimden dahi melekler aciz kaldı.

H. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile Adem (as) karşılaşınca “beşerî yaratılış yönünden evlâdım, hakîkât yönünden babam olan Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât ve selâm olsun” demiştir. Onun için Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize ابا الأرواح

“Ruhların Babası” denilmektedir. Alimlerin ilmi, hâkimlerin hikmeti, ariflerin marifeti ve eşyanın bilgisi hep (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’den aldığı nisbet ileler. **Bütün mahlukatın ilmi toplansa Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin deryasında bir damla dahi etmez.**

تَنَزَّلَتْ Kelimesi ile kalbine inen ilimlerin inceliklerine sahip olduğuna delâlet eder. **İnsan ilimlerin inceliklerine sırlarına sahip olmadıkça ilminin hakîkâtine erişemez. Kalbide sahip olduğu ilimden menfaat ve mutmain olamaz.** Yani insan cinsine gereken ilimlerin hakîkâtlerini kalbine indirmesidir. Nitekim hadisi şerifte,

تعلّمت العلوم الأولين و الآخرين “Öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri bana öğretildi.” Başka bir rivâyette;

فاورثنى علم الأولين و الآخرين “Öncekilerin ve sonrakilerin ilimleri bana mirastır.” Yani (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini ve daha fazlasını talim eylemiştir. Bu sebepten dolayı Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ilimde cümle peygamberler ve evliyadan üstün olmuştur. O’nun hakkında, وكان فضل الله عليك عظيما, “Allah (cc)’ın lütfu senin üzerine pek büyük olmuştur.” (Nisâ 113) buyruldu. Çünkü ilim ile insan, melekûtta faziletli olmuştur.

Adem kelimesinden murat Adem (as) olursa, manası Adem (as) ilimleri (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in şanından indirilmiştir. Çünkü Adem (as) sonraki geleceklerden önce gelmiştir. **Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz netice ve gayedir. Onun için her şey ilmini istidadı miktarınca (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’den almıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz mükemmellik üzere yaratılmıştır.** Kur’ân-ı Kerim’de و علم آدم الأسماء “Allah (cc) eşyanın isimlerini Adem’e bildirdi.” (Bakara 31) Buradaki Adem’den murat zahirde Beşerin atası olan Adem (as)’ın sûretidir. Hakikatte ise Adem-i Hakîki’dır ki, akl-ı evvel¹ olarak isimlendirilen Rûh-u Muhammediyedir.

¹-Allah (cc)’ın alemleri yaratırken, Allah (cc)’ın nuruyla zahir olan ilk ayn (hakikât) dir.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Adem (as) çamurdan yaratılmadan, hakîkâtinden önce bütün isimlerin hakîkâtlerine kavuşmuş idi. Her eşyayı ismi ile bilirdi. Ayetteki isimlerden murat belki, isimleri ve konulduğu şeylerin hakîkâtlerini toplamış olmasıdır.

Sofiiye, bu konuda isimleri bildirmesi ve konulduğu şeylerin hakîkâtlerine ulaşmasıdır demiştirler. Nitekim hadisi şerifte; رَبَّ ارْنَا الْأَشْيَاءَ كَمَا هِيَ “Rabb’im eşyayı aslı ile göster”

Mesela bir kimse koyunu bildikten sonra renginin siyah veya beyaz olacağını bilir. Kulağı ile sesini, burnu ile kokusunu, taam ile tadını, eli ile yumuşaklığını ve hususiyetlerini idrâk eder. Bundan yaratılışını, özelliklerini, iyilik ve kötülüklerini bilgisine katar. Böylece koyundan başkalarının hakîkâtini ayırır. Bir koyunda böyle olunca, diğer eşyayı buna göre kıyas etmelidir. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) böylece bütün peygamberlerin hakîkâtini icmâlen ve tafsîlen toplamış olması hakîkâti zuhur eder.

Zahirî ilim sahipleri derler ki, kast edilen hakîkât ilmidir. Çünkü her eşyaya ilim (adlar) tahakkuk etmemiştir. Bu kolay bir cevaptır. Çünkü bir eşyanın fertlerinden birinin adını bilmek yeterlidir, husûsiyet gerekli değildir.

Kamil evliyalar ise bu ilmi keşif ile bilirler. Nice aklı ermeyenleri, bu gizli ilimlerden haberdâr etmişlerdir. Bir eşyanın hakîkâtine alem (isim) verilmez ise yaratılışı abes olur. İlâhi hikmetlerden ise abes nesne sâdır olmaz. Mesela Kur’ân-ı Kerim’de surelerin evvellerinde gelen hurûfu mukattaaların hikmetleri(الم المر الر المص طس طه طسم كهيعص حم عسق حم يس ص ق ن) ehl-i keşf tarafından bilinmiştir. **Onlar, bunların indirilmesinden murat yalnız iman içindir, demek hatadır. Fakat hakîkâtleri ifşaya izinli olmadıklarından, gerekli olduklarını beyan ile iktifa ederler.**

Zira Sultân-ul Müfessirîn ve Tercüman-ül Kur’ân’da

ابهموا ما ابهم الله و فصلوا ما فصل الله “Allah (cc)’ın sakladığını saklayın ve açıkladığını açıklayın” buyruldu. Bu gizli olan şeylerin olmadığını göstermez. Belki gizli olan şeylerin açıklanmaması sırlara ihanet edeceklerden muhafaza içindir.

ان للقرآن ظهيرا و باتنا “Kur’ân-ı Kerim’in zâhiri (dışı)ve bâtını (içi) vardır.” Kur’ân-ı Kerim’in zâhirisini ulemâ, bâtını hakîkât ehli diye tefsir etmişlerdir. Fakat bunlarda gerekli olan yapılan tefsirin kitap ve Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin sünnetine uymasındır. Zîra denilmiştir ki “hakîkât; sünnet ve kitaptır.” Eğer ikisinin (sünnet ve kitap) şahâdeti olmazsa aşırılık ve zındıklıktan başka bir şey zuhur etmez.

Kur’ân-ı Kerim’de لا رطب و لا يابس الا في كتاب مبين

“Bir yaş ve bir kuru da yoktur ki, illâ apaçık bir kitaptadır.” (En’âm 59) Batîni taifesinin ret edilmesi, Kur’ân-ı Kerim’in zâhirini kabul etmedikleri gibi, bâtını nefislerine göre yorumlamalarıdır.

Sorulursa ki, niçin peygamberler bâtından söz etmediler? Cevap olarak deriz ki; peygamberler avâm ve havâsın (cahil, alim her sınıf insan gruplarına) hepsine birden gönderilmiştir. Hitapları umûma birdendir. Batına da îma (işaret) yolunu kullanmışlardır.

Zîra söylenilmiştir ki; لا يباع الابل في السوق الدباج “İpek satılan çarşıda deve satılmaz.” Hicretten 600. hicrî seneye kadar ümmetin havas tabakası hakîkâtleri rumuz (îma, kinâye, kapalı sözler) ile dile getirdiler. Çünkü açıklamaya izinli değildiler. Daha sonra gelenler izin alarak kitapları açıklama yolu ile yazmaya başladılar. (Muhyiddin Ârâb-î Hazretleri gibi) Yinede anlayışlarda zorluklar vardır. Zîra

bâtın işi zevk işidir. Tatmayan bilemez. Meselâ kimya ilmi ne kadar açıklanırsa açıklansın yine hayretlerle ve anlaşılmazlarla kalmaktadır.

خذ ما صفا دع ما كدر “Sana huzur vereni al, üzüntü vereni

bırak.” Hadîs-i şerifte; دع ما يريبك الي ما لا يريبك “Seni şüpheye düşüreni bırak, yakîne yönel (kalbinin şüphe etmeden kabul ettiğine yönel)” emredildi.¹ Çünkü akla sığmayan şeyler panzehiri olmayan öldürücü zehirlerdir.

¹- Fahri Alem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihi) Efendimiz bir adama buyurdu ki:

“Sana şüphe vereni bırak şüphe vermeyeni yap” Adam: Ben bunu nasıl bileceğim? dedi:

“Bir iş yapacağın zaman elini göğsünün üzerine koy; kalp muhakkak haram için çarpar, helal için sükunet bulur, takvalı müslüman büyük günahın korkusundan küçüğünü terk eder.”

Şüpheli bir kazancı terk edişin senin sınırsız sadaka vermenden daha güzeldir. Böylece kazancın temizlenmesi amelin temizlenmesine, amelin temizlenmesi kalbin düzelmesine sebep olur. Kalp düzelince niyetler Allah (cc)’ın isteklerine uygun olur. Yani seni ihlas sahibi yapar. İhlas ise cennetin kapısıdır.

Adamın biri, Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihi)’nhuzuruna gelerek:

-Ya Rasûlallah! Soracak sorum var size.

-Sorunu sormadan cevabını almak istemez misin?

-Buyurun ya Rasulallah!

-Sen, iyilik ve kötülüğün ne olduğunu sormak istemiyor muydun?

-Evet yâ Rasûlallah, aynısını soracaktım size.

Peygamber (aleyhissalâtü vesselam ve ala âlihi) Efendimiz, üç parmağını birleştirip, adamın göğsüne hafifçe vurarak:

-Bunu sen, kendi kalbine sorsana. İnsanoğlundaki bu kalp, yaratılışı gereği iyiliklerle âşinâdır; Onlarla huzur bulur, mutmain olur. Kötü işlerle bozulup çeşitli rahatsızlıklara mâruz kalır. Bu konuda gerçek fetvâyı kalbine danış, ondan al.”

Onun için büyüklerden işitilen rumuzlu ve kapalı kelimelerini inkârda acele etmeyip tabi olmak gereklidir. Hiç olmazsa alimler bilir diye ehline havâle edilmelidir.

İhyâ-i Ulûm kitabında bazı ariflerden nakil edilmiştir ki; “Bir kimsenin vehb-i ilimden nasîbi olmaz ise imansız ölmesinden korkulur.” Bu kötü halden Allah (cc)’a sığınırız. Bu sebeple hiç olmazsa bu ilm-i tasdik etmeli ve ehline teslim etmelidir. Bu ilim ehlini bilmekte ve bulmakta çok zordur. İnsanların çoğu ise kerâmet ehlini ararlar. Kerâmeti kevnîye (varlıklar ilgili gösterilen kerametler yani uçmak, altın yapmak vb.) ise velilikte şart değildir. Şart olan ilmi kerâmetlerdir. Hakîkâtler burada bulunur. Fakat niceleri hakîkâtlerden bahsederler ama isabet etmeleri ise mümkün olmamıştır. Hakîkât de aranan doğru yol, salim akla uygun olmasıdır. Konu edilen hakîkâtin özelliği de doğru ve sahih olmalıdır. Fakat her ilâhi ilim zahirde doğru yol üzere görünmediği gibi, bu yolun sapıtanları da çok fazladır. Dört mezhebin birinden olup ehl-i sünnet vel-cemeât üzere olanların nâci fırkasından^I oldukları kesindir.

Bulamayınca sâlik kahırdan necât
Lütûf yüzünden bula bî-deracât^{II}

* * *

Ulûm-u Âdem-e nisbet eyledi
Zîra insan mazhar-ı tâmdır.^{III}

Hadis-i şerifte; ان الله خلق آدم فتجلى فيه “Allah (cc) insanı yarattı ve onda tecelli etti” gelmiştir. Yani, Allah (cc)

^I -Cehenneme girmeden cennete giren Müslüman sınıfı.

^{II} -Bu yola çalışan eğer kahırdan(sıkıntı, meşakkat) kurtuluş yollarını bulamaz bulamaz ise, lütûf ve ihsan kapısından sonsuz derecelere ulaşır.

^{III} -İlimler Adem (as)’a nisbet edildi, çünkü insanın yaratılışı zuhûratların (isimlerin) hepsinin tecelli edebileceği varlıktır.

insanda celâl ve cemâl isimlerinin hepsi ile kendisini gösterdi demektir. Meleklerde yaratılış basit ve cemâl iledir. Hâkk ise zâtını celâle mazhar kılmıştır.¹ Hadîs-i şerifte bu sırra işaret şöyle gelir.

اللهم اغنني بالإقتار اليك “Allah (cc)’ım Sana (iftikâr ile) muhtaç

olmak ile beni zenginleştir.” [başka bir rivayette devamında; “Fakat Sen’den müsteğnî (zenginleşmek) olmak suretiyle beni fakirleştirme” gelmiştir]¹¹ Burada bahsedilen iftikârdan (muhtaç olmak) murat bütün ilâhi isimlere sahip olmakla, Hakk’a yönelmeği istemektir. Çünkü isimlere sahip olan eşyaya sahip olur. Zenginlik ile eşyada tasarruf gerçekleşir. Bu makama tam manası ile Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz müyesser olmuştur. **Bu sebeple Hakîkât-ı Muhammediye ve İsm-i Âzâm birdir. Bütün isimler İsm-i Âzâm’ın çerçevesi içinde saklıdır. Onun için Ulvî ve süffî (dünya) alemde de (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’e muhtaç olmayan bir nesne yoktur.**

Meleklerde derece yükselmesi yoktur. Yaratılışları gereği yüksek derecelerde olduğundan ilimleri de yüksektir. (olabilecekleri en yüksek makamda yaratılmışlardır) Nadir

¹-Allah ismi zikredildiğinde Celle Celâlühü (azameti ve yüceliği çok büyük olmak) denilmesi bundan dolayıdır. Allah (cc) tecelli etmesi celâl yönü iledir. Cemâl sıfatında kudret yoktur. Onun için melekler akli kullanmazlar. Yalnız itaat ederler. İnsanlar ise akılların kudretleri miktarınca kullanırlar. Öyle ki sınırlarını aşar bazen Firavun, Nemrut gibi ilahlık iddiasında bulunur. Celal sıfatında tehlikeler var olsa da, cemâl sıfatı bu tehlikelerden korunmuştur.

¹¹ -Şu husus ta unutulmamalıdır ki, dünya malına muhtaç olmak fakirlik değildir. Asıl fakirlik Allah (cc)’tan istiğna (muhtaç olmamak)dır. Samîmi dua etmek, genellikle muhtaç olanlarda olur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimizin “ fakirlik benim iftiharımdır” buyurması bundandır.

olarak, terakkîleri Adem (aleyhisselâm) isimleri ile olmuştur. (bu ise Allah (cc)'ın onları uyarmak için olmasıdır)

İnsanda ise terakkîler sonsuzdur. Çünkü yaratılışı gibi tedricen (derece derece) çeşitli şekillerden geçerek olmasıdır. Kur'ân-ı Kerimde çok yerde bu konu açıkça anlatılır.¹ İlimde dahi böyledir. Her şeyi birdenbire öğrenemez. Onun için demişlerdir ki, Seyr-i Fillah'ta (Allah (cc)'a yapılacak yolculukta) son yoktur. Yani dünya ve ahirette insanın seyrinde sonsuzluk vardır. İnsanın özelliği devamlı artma üzeredir. Tecelliyâtın çeşitli olması da ilminin çokluğuna işarettir. Lakin makamlarda nihâyet vardır. Mesela bir padişahın gücü ve malik olduğu yerler sınırlı iken, işlerine hallerine sınır yoktur. Bu makamda Hüdâyî (ks) buyurdu ki: **Bir sır ki, âlim ve melek bilmez ola. Onun için Hazreti Adem (as) ın yeryüzüne inmesi bu ilim içindir. Bunun zuhûratı aşk üzerinedir. Aşk dert üzerine kurulmuştur. Cennette ise dert ve bela yoktur.**

Melekler, sultanın nedimlerine benzer. Nedimlerde eyâlet beyleri gibi tecrübe ve kabiliyet aranmaz. Fakat kale muhafızları nedimlerden mükemmel ve hizmet ehli de işçilerden faziletlidir.

Kutbiyette (yüksek derecedeki evliya makamı) tenezzül (mânevî dönüş) vardır söylenmesi lugat manası yönüyle ele alınmalıdır. Kastedilen mana hizmet için geri dönmeleridir. Onun için peygamberler ve kâmil evliyâlar hizmet makamını sıkıntılar ve zorluklar makamından saymışlardır. Kur'ân-ı

¹ -"Yemin olsun ki, insanı çamurdan -ibaret olan- bir hülâsadan yarattık. Sonra onu sağlam bir karargâhta bir nutfe kıldık. Sonra o nutfeyi bir donmuş kan yarattık, ardından o donmuş kanı da bir parça et kıldık, sonra o et parçasını da kemikler kıldık, kemiklere de bir et giydirdik. Sonra da onu başka bir yaratılışla inşa etmiş olduk. Şekil verici takdir edici olanların en güzeli olan Allah (cc), pek mübarektir." (Mü'minûn 12-14)

Kerim’de سبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ “Noksan sıfatlardan münezzeḥ kudret sahibi yaratıcı, kulunu bir gece yürüttü” (İsrâ 1) ayeti gelmiştir. Yani insan yürümekle beraberdir. Bu yolculuğu ise kulluk etmesinde bulur. Bu ise hizmettir. Çünkü kölenin efendi olması yoktur. Bu sebepten delilere de itibâr yoktur. Çünkü üzerlerinden kalem kaldırılmıştır. Manevi sarhoşluğa, cezbeye düşenler ayık olanlardan aşağı derecededir. Sarhoşluk delilik gibidir. Onun için manevi sarhoşluğu galip olanlar akıl ve ihtiyarlarını kaldırdıklarından şeriâtın bazı emirlerini yapamazlar. Mesela cezbe halinden kurtulmadan namaz kılamazlar bu halleri on gün sürenler dahi vardır.”

فَاعْجَزَ الْخَلْقَ “Mahlûkat aciz kaldı.”

Açık olan mana budur ki, mahlukatın aciz kaldığı (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’e inen ilimdir. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize inen ilim, husûsan Kur’ân-ı Kerim sebebi ile bütün yaratılmışları aciz kıldı. Hiçbir kimsede onunla münakaşa ve yarışmaya kadir olmadı ve olamayacaktır. Zahirî ilim sahipleri zahirine, batınî ilim sahipleri de batınına delil oldular. Yaratılmışlar (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in ilmine ulaşamadığı gibi, O’nun kelâmındaki fesâhat ve belâgatına da ulaşamadı.

Hazreti Ömer (r.anh) sordu ki: Ya Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) bizden fasih (güzel konuşma) olman nedendir? Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) buyurdu ki; Cebrâil (as) bana gelip İsmail (aleyhisselâm)’ın lugatı ile konuşmaktadır. Ne kadar beşerî üstün vasıflar varsa; yani sözlü, fiili, ahlakî, yaratılış, dünyevî, uhrevî hepsi Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin üstün vasıflarındandır. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) de olduğu için insanlarda bu vasıflar bulunmaktadır) Onun için her fasih ve belîğin cevabını verir,

bütün makamların müşküllerini halleder. **Katiplere bile yazının şekillerini öğretmiştir.(kendisi ümmî olduğu halde) Yazıdan ve harflerden anlayanlara çok şeyi Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) öğretmiştir.** Bu sebepten dolayı bütün insanlar O'nun ilmine ve kemâline muhtaçtırlar. **Hız. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz bu ilmi ile, miraç gecesi bütün peygamberlerin makamlarını geçmiştir. Musa (as) kıskançlığından ağlamıştır.** Cebrâil (as) bile (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'in yolculuğunda aciz kaldı. (Sidre-i Müntehâ'dan ileri gidemedi) Ümmet-i Muhammedin kamilleri ise bu kabiliyetlerince bu manaya varis oldular. Onun için bazı müjdeli haberlerde geldiği üzere İmam Gazalî (ks) in Hazreti Musa (as) verdiği cevaplar buna delildir. Çok kişiler geçmiş ümmetin büyüklerine üstünlük gösterdiler. Bazılarının kabirde cevabı anlaşılmayıp, inkar edenler aciz ve mütehayyir olup vazgeçtiler. Bunların ilimleri ledünnî (ilâhî) sözlerdendir. O mertebenin lafız ve manasına şamil inen ilahi işaretleri akıl idrak edemez. Şuur ve idrak onların gittiği yolu anlayamaz. Bundan anlaşıldı ki; ilimlerde zıtlıklar vardır. Her ilim kendi nefsinde kâmindir. Kendi bünyelerinde ilimler birbirine zıt değildir. Nitekim vezirler kamildir. Fakat sultana göre ise noksandır. Fakat her ikisi kendi açılarından kamildirler. Mutlak olarak cerh (iyilik ve doğruluğu araştıranlar, yaralayanlar) sınıfından olma, onlar gerçekten yaralayan ve parçalayan Rabb'in katında hasta ile aynıdırlar. Taki bilgiler ilm-i hicaptır.(saklanılan ilim) Onun için arif-i billah olanlar yani marifet ehli okumaya yazmaya ihtiyaçları olmaz. Onların ilimlerin dersleri ile meşgul olmaları Allah (cc)'tan uzak kalmalarına sebep olur. Bunlar ve benzerlerinin misâli tevil (yorumu açık) edilmiştir. Fakat tâ'n(ayıplayan) ehli ve cahillerin inançları bunu anlamaya kafi gelmez. Yine de bütün bu sınıflar üzerine ilmihal (lüzumlu bilgiler) vacip derecesinde gereklidir. Hız. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm

ve ala âlihî) Efendimiz buyurdular ki; “İlim talep etmek bütün müslümanlara farzdır.”

Ber-kuy-i Tarîkât adlı kitapta “cahillerin halini mutlak mânada sofilere isnat edip umûmu üzerine hatâ ediyorlar demek hatadır. Çünkü her fırkanın muktediri (yaşayanı) muhakkiki (takdir edeni) belki de mü’mini (kabul edeni) kafiri (kabul etmeyeni) olur. Bu sebeple fasıklık, kötülük, aşırılık ve zındıklık oluşur. Çünkü her ikrâra karşı bir inkâr, her î mânâna karşı bir zünnâr (kafirlik), her nûra karşı bir nâr (ateş), her güle karşı bir diken olduğu bilinmektedir.”

**Nerde bir hazine, olur yılanı
Nerde bir gül, olur dikenini
Nerde bir sevinç, olur gamı¹**

¹- Zehî, kenzi hâfi kân-den gelir her var olur peydâ
Gah zulmet zuhûr eder, gah envâr olur peydâ
Zehi deryayı vahdet kim kesilmez her giz emvâcı
Bu kesret alemleri andan doğup naçar olur peydâ
Ne sihr-i bül acceptir kim bu yüzden görünür ağyar
O yüzden gayrı yok tenha gelir dil-dâr olur peydâ
O yüzden görülen ağyar döner şem-i cemalinden
Feleklerde görüp anı döner edvâr olur peydâ
Taşınır günde yüz bin can adem iklimine her dem
Gelir yüz bin dahi andan bulur î mâr olur peydâ
Dışın içe hayâlâtı için dışa zuhûrâtı
Birinden ol birine tuhfeler her bâr olur peydâ
O devriyle geliptir Enbiyâ, Mürsel merâtipçe
Gah mümin zuhur eder gah küffâr olur peydâ
Tecelli eyledikçe ol sarayı sırr-ı ahfâdâ
Bu sûret âlemi içre satıp pazar olur peydâ
Anın zatına gayet sun’unâ her giz nihâyet yok
Anın için her bir isminden gelir bir kâr olur peydâ
Tecelli eyler her dâim celâl içre cemâlinden
Birin hasılı cennet, birinden nâr olur peydâ
Cemali zâhir olsa tiz celâli yakalar onu

Usul alimleri içinde arasında birçok fasık, facir bilge ve kafir var iken onların kötü inanışları ve çirkin amellerine bakıp diğer alimleri cerh ve ta'n etmek caiz olmadığı gibi, mutasavvıflar (tarikât insanları) arasında birçok mülhîde (aşırılığa düşen) zındığa, zayı'e (perişan olmuş), sapıklığa düşmüşe bakıp diğer ulemâ-i billaha dil uzatmak doğru değildir. Zira bu halden ayrı olunmadığı gibi, **herkes kendi bilgisinin rehini altındadır.**

Bu makamın açıklamaları çoktur. Onun için hakîkâte vakıf olmak için faydalı ilim ve kapsamlı keşif lazımdır. **Zâhirî anlayışın ağırlıklarından Allah (cc)'a sığınırız.**

**Sanma ki âlemde her bir adem insan olur
Kimisi insan olursa kimisi şeytan olur.**

Görürsün bir gül açılsa bir har olur peydâ
Bu sırdandır ki bir kamil zuhur etse bu âlemde
Kimi ikrâr eder anı kime inkâr olur peydâ
Veli ârif celâl içre cemâlini görür dâim
Bu hâristânın içinde ana gül-zâr olur peydâ
Ne sırdır ki iki kimse nazar eyler bu ekvâne
Biri ancak görür dârı, bire deyyâr olur peydâ
İçî ummân-ı vahdettir yüzü sahrâ-i kesrettir
Yüzün görür ağyâr içinde yâr olur peydâ
Alan lezzat-ı birlikten halâs olur ikilikten
NİYAZÎ kande baksa ol hem-an didâr olur peydâ
Görür ol kenzi mahfîden nice zâhir olur peydâ
Bilir her nakş-i sûretten nice esrâr olur peydâ

Niyâzî Mısırî

وَلَهُ تَضَاءَلَتِ الْفُهُومُ فَلَمْ يُدْرِكْهُ مِنَّا سَابِقٌ وَلَا لَاحِقٌ

“Onun karşısında anlayışların zayıf kalıp bizden önce ne geçmiş, ne de gelecek hiçbir kimsenin kendisini idrâk edemediği Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et.”

Abdüsselâm Bin Meşîş Hasenî (ks) Hazretleri burada bir sırrı açığa çıkardı. Ahmedî ruhâniyetin sırrı, sûreti Muhammediyye’den yüksektir. Bunun hakîkâtini Allah (cc)’ın dilediklerinden başkası anlayamaz. Çünkü insanlar bu sırrı anlamakta zorlanırlar. Fakat akılları miktarınca anlatılırsa gizli sırrın az bir kısmını makamları derecesinde ruhları anlayış gösterebilirler. Bu sebepten dolayıdır ki, Hazreti Ebûbekir (r anh)’a Muhammedî risâletin husûsiyeti ve hakîkât-ı sırr-ı Ahmediye’yi keşifite kimse yetişemedi. Büyüklüğüne, ihtirâmına, önce imân edenlerden olmasına, sıddîk makamına erişmesine, Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ’den hiçbir zaman delil ve işaret istemeden iman etmesine, tevile başvurmasının önüne kimse geçememiştir. Sıddîk-i Âzâm olmak O’na layık olmuştur.

Diğer sahabe-i kiramda sıddîkiyet makamı tecelli etse de bu makamın şöhreti ve sahibi Hazreti Ebûbekir (r anh)’dır. Mesela Hz.Ali (Kerremallahü veche) Efendimiz hakkında da rivayetler vardır.

“Ben, Allah’ın kulu ve Resulünün kardeşiyim. En büyük Sıddîk benim, bunu benden sonra kim söylerse yalancıdır, ben insanlardan yedi yıl önce namaz kıldım.¹”

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’i idrâk etmek mümkün olmadığı gibi akıllar ve idrakler aciz

¹ - (Sünen İbn-i Mace)

ve zayıf kaldılar. Yaratılmışlardan yani geçmiş ve gelecek ümmetlerden hiçbir kimse (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz'in aslını hakîkâtini de idrâk edemedi. Kimse bilmez iken ezelden ebede (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz padişaktır.

سَابِق [Sâbık] ile kastedilen mana irade ve fâzilet ile geçmişleri geçmesidir. لَاحِق [Lâhık] ile kastedilen mana ise geçmişe ve geleceğe önder olandır. [Sâbık] ruh, [Lâhık] kalptir. Kalp, ruh ile cesedin birleşmesinden hasıl olmuştur. Ruh ve ceset, baba ile anne gibi önce gelir, kalp evlat gibi sonradan gelmiştir.

[Sâbık] ile geçmiş ümmetlerin alimleri ve peygamberleri; [Lâhık] ile ümmeti Muhammedin evliyâları kast edilmektedir.

Bu açıklamalara göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin hakîkâtının hakîkâtı üzere peygamberler, evliyâlar, cahiller ve alimlerden hiçbiri bilemedi.

Zira denilmiştir ki; evliyâların ilmi, yedi derya olan peygamber ilimlerinden bir damla; peygamberlerin ilmi, yedi derya olan Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ilminden bir damladır. Yedi deryanın ve bir o kadar benzerinin ihata edemeyeceği Allah (cc)'ın ilmi yanında Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ilmi de bir damladır.

Öyle bir nesnedir ki, hakîkâtinden insanların kamilleri bile aciz iken nasıl diğer eksik vasıftaki insanlar nasıl idrâk edebilirler, manasına gelir.

Onun için مَّا dendi, yani bu kelimedeki zamir kamil insanlardan kinayedir. Bunları meleklerin idrâk etmesi mümkün

değildir. Faziletli olanın (insan) bilmediğini, üstün yaratılışlı (melek) nasıl bilir. Bu makamın hakîkâtî şudur ki, insan-ı kâmil yaratılışlar yurdunda bulundukça bilinir ve idrâk edilebilir. O

izzet alemleri ve ceberût alemine ayak basıp ادخلی جنتی

“**Cennetime gir**” (Fecr 30) hitâbı ile işâret olunan cennete dahil olursa bütün yaratılmışların nazarı ondan kesilir.

İnsan-ı kâmil gayb âleminde gizlenmiş olduğu için ceset ve eserlerine bakıp bilindi ve görüldüğü şekle de kıyas olundu. Çünkü meçhûl şeyler idrâk edilemez.

Bunun misâli sultandır. Zira sultanın sarayı birkaç tabakadır. Sultan, sarayın dışında olunca veya yaptığı işlerle müşâhede olunur. Sarayın içine girince halkın nazarı kesilir. Odasına girince de yanındaki özel görevlilerin de bakışı kesilir. Tahtına oturduğu zamanda saltanat zevki ancak oturabilecekten (veliaht) başkası tadamaz. Belki ilim ile padişahın tavırları bilinir ve makamları anlaşılır. Lakin ilmine sahip olmadıkça ona ulaşamaz. Bilinmesi gerekli olan, isteklerin mecbûri olmasıdır. Hakîkâtî değildir. İnsânı Kâmilî idrak etmek, İsm-i Âzam-ın görüldüğü yer olarak bilmektir. Mutlak mânada insan-ı kâmil idrak olunamayınca Makamı Ev-ednâ' (yahut daha da yakın. Necm 9'da olan Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz nasıl idrak olunabilir. Bu manaya işâret Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Adn Cennetinde Vesile Makamında sakın olurlar. O vesilenin¹ üstünde makam

¹”Ey Allah (cc) ve Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm) a iman edenler!, (Allah (cc)’in cezasından, azabından) korkunuz, (çirkinliklerden sakınınız, şayet bir günâha düştünüzse hemen tövbe ediniz) O’na, (zira bilirsiniz ki, rahîm olan Allah (cc)’in azabı da pek büyüktür. Fakat takvayı yalnız fenalık yapmamaktan ibaret bir haslet telakki etmeyiniz) vesile arayınız ve O’nun yolunda cihat da bulununuz ki, kurtuluşa erebilesiniz.” (Mâide 35)

VESİLE, lûgat olarak bir büyüğe yaklaşmayı sağlayan vasıta, aracı mânasına gelir. Hadislerde bununla cennetteki yüce bir makam kastedilmiş

yoktur. Cennetteki Tûba ağacı aslında Muhammedî bir makam olduğunun sırrı budur demişlerdir. **İnsânı Kâmilî bilmek Hakkı bilmekten zordur. Çünkü Cenâb-ı Hakk cemâl, celâl ve sonsuz kemâlleri ile bilinmektedir.** Bildirilen müteşâbihatın¹ vucût-u hakîki ve izâfî tarafları vardır. Mesela gölgeye bakan güneşin nurundan mahrum olur. Gölgenin vücudu keşf olmakla umurun nazarı onadır. Görmez misin ki, bir pencere deliğine bir nesne atılsa, atarken nesne genellikle ya pencerenin ağacına veya demirine isabet eder. Zira ağaç ve demir pencerenin husûsî özelliklerindendir. Pencerenin yüzü (camlı tarafı) hava ile bağıntılıdır. Husûsî özellikle olan ülfet ise galip olur. Pencerenin boşluğuna nesne atan boşluğa attığını zan eder (pencerenin yüzüne yani camına değer). Böylece çok

olmaktadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm) Efendimiz “O (el-vesîle), cennette bir makamdır.” buyurmakta, bu makamı Allah'ın bir kişiye vereceğini belirtmekte ve tevâzu olarak bu kimsenin kendisi olması hususundaki temennisini ifade etmektedir. Buna göre daha net ifade ile el-Vesîle, cennetteki en yüce makamdır, bu makam tek bir insana verilecektir, O da Allah indinde insanların en yüce olduğunu Mi'rac ve Kur'an gibi mucizelere mazhariyetini ispat eden Eşref-i Mahlukât ve Fahr-i Kâinat Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) 'dir. Bu yüce makama vâsıl olan, Allah (cc)'a yakındır; böylece Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) , günahların affı dahil her çeşit ebedî şart olan lütuflara kavuşmuş ilâhî yakınlığı elde etmeye vesîle olmuş olur. Aşağıda zikredilen Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) 'i tevessül edilerek edilen dua ile istenen istekler muhakkak Allah (cc) tarafından kabul edilir.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ
يَا مُحَمَّدُ إِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي لَتَقْضِيَ اللَّهُمَّ شَفَعَةً فِي

¹-Kur'ân-ı Kerim'de ve hadislerde geçen kapalı ifadeler. Tevili yapılsa da hakikât-ı Allah (cc) tarafından bilen hususlardır. Mesela huruf-u mukattaalar gibi

zamanda hisleri hata eder. **Onun için zâhirden bâtına geçişte, suretten manaya dönüşte güçlük vardır.** Bu sırra işâret büyüklerin bazı sözlerinde gelir.

Evliyanın gönlünden şey'en lillâh kesme kim

Sana himmet eden ol göz ile kâş-ı değil

Burada anlatılmak istenen, bakışları zâhire bağlamaktan kaçınmalıdır. Kafirlerin yardımcısız kimsesiz kalması ve inkâr ehlinin nasipsizliği hep bu nedendir. Allah (cc)'a sığınırız.

Nice bilsin hakâyıkı câhil

Nice görsün bu hâleti a'mâ

Ki teni kim bilir rusemâtın

Göçer dillerde söylenir esmâ¹

فَرِيَاضُ الْمَلَكُوتِ بِأَزْهَارِ جَمَالِهِ مُنْقَطِعَةٌ

“Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et ki; melekût âleminin bahçeleri O’nun cemâlinin çiçekleri ile güzeldir.”

Yaratılış vücudu madde ve kuvvetlerden oluşmuştur. Fiiller kuvvetle meydana geleceğinden Allah (cc)’ın fiilleri dahi melâike-i kirâmla zâhir olur. Kuvveti İlâhiyyenin ismi Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin kelâmında melâike olarak adlandırılmıştır. Melekût âlemi Hazret-i Ervâhtan ibarettir. Melek kelime olarak “şiddet ve kuvvet” manasına gelir. Melekler ihtiyâr ve irâde sahibi olmayıp Allah (cc)’ın emirlerine itaat ederler. Nitekim insanın vücudundaki kuvvetlerde dahi

¹ -Hakîkâtleri cahiller nasıl bilebilirler. Bu işleri körler nasıl görebilir. Resimler göçer de, tenlerini kimse bilmese de dillerde isimleri kalır.

ihtiyar yoktur. Mesela İnsan bir şeyi isteyince kuvvetleri ona itaat eder.

Melekût âlemi melekler ve bütün ruhlar âlemine şamildir. Her nesnenin bânına melekût derler. Mesela nefs-i nâtika¹ meleküttandır. Sure-i Yasin^{II}’in sonunda;

فَسُبْحَانَ الَّذِي بَدَأَ مَلَكُوتَ كُلِّ شَيْءٍ “**Hakîkaten noksanlardan**

münezzeh tesbih ve takdise lâıyk Olan Yüce Yaratıcı ki, her şeyin tam mülkü O'nun kudret elindedir.” (Yasin 83) buyrulmuştur. Yani her nesnenin bânını, ruhu kudreti elindedir demektir.

Burada melekût âlemini bahçeye, cemâli nübüvveti çiçeklere benzetme vardır. Bahçenin güzelliği çiçeklerle olduğu gibi melekûtun hoşluğu Cemâli yani Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in güzelliği ileler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin cemâli Hazret-i Ervâhtandır.

Hakîkâtte melekût âlemi lafız, Cemâli Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) mâna gibidir. **Lafzın güzelliği mananın güzelliğine tâbîdir. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) sûretiyle insan, sûret bulmuştur. Bu nedenle insan Cemâli Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’le yaratılması ile**

¹ -İnsânî ruh, konuşan ruh; Nefs: İnsanın vücûdun da buhara benzeyen kalple ruh arasında bulunan ve insanın canlı olmasından dolayı meydana gelen duygudur. Yani madde olmayıp, fiilinde maddeye yakın olan cevherdir. Kur’ân-ı Kerim’de Nur sûresinde geçen zeytin ağacı nefis demektir. Kur’ân-ı Kerim’de “Bu zeytin ağacı ne doğuda ve nede batıdadır” denilmektedir. Doğuda değildir demek, mücerret olarak ruhun yanında, batıda değildir demek de vücûdun yanında değildir demektir. Çünkü nefis, ruh ile vücûd ve kalp arasında bir varlıktır.

^{II} -Yâ-Sîn; Ey insan manasına da gelmektedir.

melekût âlemini geçmiştir¹. Onun için hakîki cemâle bu kemâl mâna ile bahçe demek uygun oldu. Melekût âlemi meleğe nisbetle latîf ve nûrânî olmakla cemâlin zuhur yeri oldu. Çünkü cemâl, eşsiz güzellik ve nurlardan ibârettir.

وَحِيَاضُ الْجَبَرُوتِ بِفَيْضِ أَنْوَارِهِ مُتَدَفِّقَةٌ

“Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et ki; ceberût âleminin havuzları O’nun nurlarının feyzi ile dolup taşmaktadır.”

Ceberût âlemi isimler ve sıfatlardan oluşur. Ceberût âlemi Hazret-i Esrâdan ibarettir. Mücerred (karışıklığı olmayan, soyulmuş) alem de denir. Yani bedenleri mücerred zatlardan oluşur ki, latîf ve kalın cisimler yoktur. (Efendimiz aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in nûru Hazret-i Esrâdandır. Buna göre ceberût âleminin havuzları Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in nurlu feyzi ile dolup taşmaktadır. İsimlerin eserleri ve sırları, sûretlerinin sırları O’nunladır.

Burada ceberût âlemini havuza, Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin feyzini aya benzetme vardır. Dökülmekte olan feyzin hızına işaret vardır. Kâinat; isimler ve sıfatlar ile zuhur etmiş, mücerred şeyler bu şeylerin feyzi ile hasıl olmuştur. Ceberût âleminde feyz bunlardan önce gelmiştir. Ceberût âlemi, emirler âleminin^{II} nurlarının ateşine yakın olmakla nurlu feyizlerini ispat eyledi.

¹ “Eğer Sen olmasaydın, Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” Hadîs-i şerif

^{II}-Ruhlar âlemi, zaman ölçüsü bulunmayan, Allah (cc)’ın emriyle vasıtasız yaratılmanın olduğu âlem.

Mücerredât konusunda filozoflar ve kelamcılar arasında görüş ayrılığı vardır.

Filozoflar akıllar ve mücerred nefisleri, melâike-i kerrûbîyûn¹ ile tefsir etmişlerdir. Lakin bu görüşü bazı hakîkât ehli sofiler kabul etmemişlerdir.

Kerrûbîyûn denilen melekler, **müheymiyûndandır**. Yani onlar **Allah (cc)'ın cemâlini müşâhededen dolayı hayrete gark olmuş, Adem (aleyhisselâm) ve âlemlerden habersiz olan meleklerdir**. Bu melekler Adem (aleyhisselâm)'a secde ile emir olunmadılar. Bunların dışındaki melekler ise, Adem (aleyhisselâm)'a secde ve itaat ile emir olunduklarından mücerret ruhlardan oldular.

İmâm Gazali (ks) (Mücerredât konusunda) filozoflara uyarak “mütehayyiz (mekan tutan) olmadığı gibi âlemin bir yerinde de değil, bedenlere dahil olmadığı gibi hariçte değildir demiştir. Fakat kardeşi Ahmed Gazâli (ks) Sirâc-ül Ukûl isimli kitapta bu görüşü ret edip, mütehayyizdir demiştir. Zira kelamcılara göre zatı ile var olan nesne mütehayyizdir. Bunlara göre cevherler gayri-mütehayyiz değildirler. (yer tutarlar)

Filozoflara göre arşın ötesindeki şeyler ne boşluk ve nede doluluğun olmadığı âlemdedirler. (lâ halâ ve lâ melâ alemin) Sofiler derler ki, melâ alemindedir. (doluluğun olduğu). Çünkü ruhlarla doludur. Sofiyyenin bu sözünden anlaşıldığına göre ruhların yer tuttuğuna işâret vardır. Müheymiyûn, âlem-i tedvîn (levh-i mahfûzun kapsadığı alem) ve âlem-i tasdîr'in (levh-i mahfûzun kapsadığı hükümlerin icrâ edilmesi) ötesindedir.

Filozofların görüşüne göre, mücerredât fikrine yönelmekte ki zarar eşyanın kıdemi (evveli olmamasına) görüşüne götürür. Halbuki Allah (cc)'tan başka kıdem yoktur.

¹ -Büyük melekler

Bazıları akl-ı evveli melâikeden sayarlar hakk ile devamını iddiâ ederler. Bu konular ayakların kaydığı (yanlış görüşler) konulardan olduğu için bu kadarla iktifa etmek uygun görüldü.

İsmail Hakkı Bursevi (ks) Hazretlerine göre; mücerredâta mübdeât'ta derler. Yani vücudu oluşurken anneye (anaç), müddet ve zamana muhtaç değildir. Müddet ve zaman içinde olmayan nesne teveccühle mütehayyiz olur. (Manevi bakışlarda mekan tutar) Mesela, ruh cesetten ayrıldıktan sonra bile cisim olarak temessül (şekil ve sûret olarak) eder. (Müminlerin ruhu, insan şeklindeki bal arısıdır. Kafirlerin ruhu ise eşek arısı gibi olup ateşe dayanma gücü göstermeleri için biraz büyükçe yaratılmıştır)

Ne kadar olsa bir kişi alim

Yine bilmez hakikât-ı ruh

Her nedenle sahîh olsa

Sözü hakikatte olur mahrum.

Hülasa, ruh, ancak Allah (cc)'ın bileceği iştedir, ruhun hakikati öyle şeydir ki, bilgisini Allah (cc) kendisine mahsus kılmıştır.

وَلَا شَيْءَ إِلَّا وَهُوَ بِهِ مَنُوطٌ إِذْ لَوْلَا الْوَاسِطَةُ لَذَهَبَ كَمَا قِيلَ
الْمَوْسُوطُ

“Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et ki; O’na bağlı olmayan hiçbir şey yoktur.”

“Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize salât et ki; ‘şayet vasıta olmasaydı, neticeye ulaşılmazdı’ kaidesince mevsût¹ olmazdı.”

Mevcûdâtтан bir nesne yoktur ki, aslı Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize muhtaç ve bağlı olmasın. Çünkü vasıta olamasa mevsût olamaz kaybolurdu. Mevcûdât ise dış vücutları ile mevcût ise de, bekâları zât’a bağlıdır. Yani varlığımız Allah (cc)’a muhtaçtır. Buna göre bekâ vasıtaya bağlıdır. Feyz onunla husûle gelir. Bu vasıta Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizdir. **Çünkü Hakk ile halk arasında ondan başka feyz vasıtası olacak vücut yoktur.** Açıklaması şudur ki, Allah (cc), alemler, cisimler ve ruhlar arasında zincirleme bağlar vardır. Hakîkâti

Muhammediye’de bütün eşyanın özellikleri vardır. Eşya gerek külli ve gerek cüz-i olarak bu hakîkâte bağlıdırlar.

Şöyle ki, bağları ve irtibatları olmasa idi vücutları öncelik sahibi olurdu. Çünkü vücudun bekâsı devamlı bir feyz, ulaşan bir bağa ve takip eden tecelliye bağlıdır. Bu feyz ise Hakîkâti Muhammediye ile olur. **Zira her eşyanın vücudu bütün mertebelerde bizzat Hakk’tan feyz almağa istidât sahibi değildir.** Böyle olmasa idi peygamberlerin gelmesine

¹-Varlığı vasıtaya muhtaç mahluklar.

ihtiyaç kalmazdı. Bu mana üzerine irtibat lazım gelmektedir. Bu meselenin bir çok misalleri vardır. mesela baş vezir olan kimse padişah ile halk arasında vasıtaadır. Eğer bu vasıta olmasa idi insanların meseleleri sonuca ulaşamazdı. Çünkü padişahın hakîkâtinde olan özellik halkının üstü ve perdeli olmaktır. Yani halk gibi yaşayamaz. Bütün işler vezirle biter. Çünkü padişaha dayanmıştır. **Padişah işlere direkt kendi vasfı ile karışırsa kendi gücünü zayıflatır, itibâr kaybına uğrar.** Mesela kıkırdak denilen nesne et ve kemik arasındaki vasıtaadır. Eğer olmasa idi, etten kemiğe ve kemikten ete besin alış veriş olmazdı. Kıkırdakla kemik ve et uyuma gelir. Çünkü et ile kemik arasında ortak özellikler yoktur. Kıkırdak etsel ve kemiksel özelliklerle et ve kemiğin gelişme ve bekâsına sebep olmaktadır.

Başka bir misal; **kalp insanî ruh ile ceset arasında vasıtaadır. Kalp latif yönü ile bir tür ruhu tutar. Kesâfeti olan (kalınlık, ağırlık, çokluk vb.) cesede yön verir. Bu vasıta ile ruh ve cisim arasında beraberlik, yani izdivaç sağlanarak vücut oluşur.**

Başka bir açıklama ise; ulvî âlemin hareketleri arasında kendi seyirlerine etki eden çekim kuvvetleri birer vasıtaadır. Eğer bu kuvvet olmasa idi, felekler su değirmeni gibi olmaz, hareketsiz kalırdı. Deniz yüzündeki geminin hareketi dümenine bağlıdır. Eğer böyle bir irtibât olmasa idi, hareket oluşmazdı.

Nitekim bizim kalemimiz bu yazıya vasıtaadır. Maksadımız ise hakîkât âlemine olan irtibâtı tasvir etmektir.

İrtibat hali bilindikten sonra vasıtaya (Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize şükür etmek lazım gelmiştir. **Onun için enbiyâ, evliyâ ve ulemânın hukûku, anne ve babaya olan hukuktan fazladır.**

صَلَاةٌ تَلِيْقُ بِكَ مِنْكَ إِلَيْهِ كَمَا هُوَ أَهْلُهُ

“Allah (cc)‘ım, bu salât Sen‘den O‘na, Sen‘in şanına yakışır ve O‘nun da layık olduğu bir salât olsun.”

Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin şanına yakışır salât ile salât eyle ki, o salât başlangıçtan sona kadar (ezelden ebede) O‘na olsun ve salât O‘nun rûh-u pâkine ulaşsın. Yani yapılacak salavât Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)‘e layık olacak şekilde olsun. **Lakin Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)‘e layık olacak salavâtın hakîki manasını ancak Allah (cc) ve Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden başkası bilemez.** Çünkü Allah (cc)‘ın kulları üzerine salavâtı çeşitli şekillerdedir. Yani herkesin mânevi makamı göredir. Bu manaya göre salavât rahmet, mağfîret, bereket, keşf, müşâhede, fenâ, bekâ ve manaya sığmayacak şekillerde olur.

Zahirde salât, sultanın herkesin istihkâkına göre hediyeler vermesine benzer. Her isteyene bu hazineden verilmez. Kabiliyet tespit edilmeden yönetici sınıfına kimse alınmadığı gibi. Her nesnede bir ölçü aranır. Onun için Kur‘ân-ı Kerim‘de nimetlerin inişi, mîzân (terazi) ile olduğu bildirilmiştir.

Büyük sultanların halk yanında halleri gizli olduğu gibi, Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin makamı da yaratılmışlar tarafından bilinemez.

Sonuç olarak Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)‘e verilen hakîkâtın salât-ını kimse idrâk edemeyeceği gibi salâtını da yapamaz. Bu manayı şu hadîs-i şerif kuvvetlendirir.

لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلِكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ

“Benim Allah (cc) ile bir vaktim vardır ki, o vakitte bana ne mukarreb melek nede gönderilmiş bir peygamber hiçbirini yaşamaz”

Ulemanın salât hakkında ettikleri açıklamalar hakîki salâtın olma gerekçeleridir. Yoksa hakîkâtte murat şöyle salât yapılacak diye tayin etmek değildir. **Çünkü insana bildiği ilimden haber vermek cehâletten sayılır.**

Bu kelimada Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize Allah (cc)’ın lütufları ve özelliklerinin beyanı vardır. Çünkü mevcûdâtın anlayışından ve ehil olduğu mânadan üstün yaratılmıştır. Onun için mevcûdat Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in mertebesinde konuşma kudretine sahip değildir. Kur’ân-ı Kerim’de

هو الذي يصلى عليكم و ملائكته ليخرجكم من الظلمات الى النور

“O, Yüce Yaratıcı ve melekleri, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size merhamet buyurur”. (Ahzâb43) buyrulmaktadır. Burada salât etmek çıkarmağa hasredilmiştir. **Çünkü ümmetin fertlerinden her ferdin kabiliyetine göre terakki ve tenzil vardır. Fakat Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimize olan salâvatta salât şekli aslı üzerine zikir olundu. Kur’ân-ı Kerim’de “Muhakkak ki, Allah (cc) ve melekleri Peygamber üzerine salâtta bulunurlar. (Ahzâb 56) şeklinde gelmiştir. Çünkü Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz makamların ve terakkinin zirvesindedir. Bunun zevki kimsenin tatmamış olmasıdır. Kur’ân-ı Kerim’de; عسى ان**

يبعثك مقاما محمودا “Ümitli ol ki, Rabb’in seni övgüye değer bir makama gönderecektir.” (İsrâ 79)

Çünkü her vech ile oldun mahmud
Sana feyz oldu Makam-ı Mahmud
Enbiya ümmetinden olmuştur
Evliya bendelerinden ma'dûd¹

Makam-ı Mahmut yalnız büyük şefâat etme makamı değildir. Belki bütün makamların hepsinden ibaret olan büyük bir makamdır. Büyük şefaât makamı ise, bu makamın bir bölümüdür. Bundan Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'e olan salavât-ı şerîfenin sırrı açığa çıkar.

اللَّهُمَّ إِنَّهُ سِرُّكَ الْجَامِعُ الدَّالُّ عَلَيْكَ

“Allah (cc)’ım, muhakkak ki O Sen’in sana delâlet eden en câmi^{II} sırrındır.”

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Allah (cc)’ın birliğini, sayıların birine (sayısına) ihtiyaç duymadan gören, bilen ve mahlûkattan ayırandır.

Lafzın zâhirî manası, haberler manası yönünden ikrârdır. Çünkü hakkında bildirilen haberler Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’in büyüklüğü gibi büyüktür. Bu üç makamdır.

a-Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz Allah (cc)’ın sırlarını kendinde toplar.

b- Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî), varlığı ile bu sırların delilidir.

c-Sırlar ise Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ile kâim ve korunmuş ve perdelidir. **Çünkü diğer**

¹-Ya Rasulüllah, Sen her yönden seçilmiş birisin, sana Makam-ı Mahmud verildi. Peygamberler senin ümmetin, evliyalar ise kölelerin ve hizmetçilerin sayılır.

^{II}Her şeyi toplayan, derleyen, bütün yaratıkları huzurunda toplayan.

peygamberler Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin sırrına kavuşamadıklar. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Allah (cc)'ın zât, sıfat ve ef'âlin topluca zahir olduğu kimse olmuştur.

Eğer Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz olmasa idi, yüksek ve alçak diye bir şey olmaz, orta olurdu.

Bilindiği üzere sırlar çoktur. Çünkü her nev'in her sınıfın her ferdin kendine mahsus sırları vardır. Onun için insanın sırrına melek, padişahların sırrına halk, peygamberlerin sırrına evliyalar, alimlerin sırrına ümmiler (tahsili olmayanlar) havâssın sırrına avam vakıf olamaz ve anlayamazlar. Çünkü onlarda Allah (cc) ile kendileri arasında husûsiyeti olan sırlar vardır. **Bu husûsiyette iki büyük sır vardır ki, biri insanın sırrı diğeri Hakk'ın sırrıdır.**

İnsanın sırrı insanın hakîkâtinden ibârettir. Sûreti hakîkâtî ilâhiyye üzerine zahir olmuştur. Yani yaratılmıştır.

Hadîs-i şerifte خلق الله آدم على صورته “Allah (cc) Ademi kendi sûreti üzerine yaratmıştır.” İlâhi sûretten maksat yedi mertebedir. Hayat, ilim, irâde, kudret, semi (işitmek), basar (görmek) ve kelâm'dır. İnsan bu ilâhi sûretler üzere yaratılmıştır. Çünkü insan zuhûrat yeridir. İnsanın sırrı, Hakk'ın sırrı zâhîrisi ve sûretidir.

Hakk'ın sırrı, insanın bâtınî hakîkâtidir. Bu sırrı ilâhî İsm-i Âzam'dan ibâret olan bütüne izâfe edildi. Onun için Câmî (Toplayıcı) denildi. Çünkü bütün sırları toplayan ve hakîkâtlerin tümünü toplar. Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz bu câmî sırrın hakîkâtî ile zuhûr eylemiştir ki Dâll (delil, işâret) dir. Çünkü alemler içinde Hakîkâtî Muhammediye âlemler üstüdür. Allah (cc)'ın zâtına delâlet eden eşyada en mükemmeli ve geniş Hakîkâtî Muhammediye'dir. Onu için bu hakîkâtin feleği **Hayattır. Hayat Feleği** arş gibi tam bir kaplaması vardır. Âlemin kiminde hakkâni, kiminde sûrî

(görünüş) vardır. Hayat feleği hepsinden geniştir. Cisim demek zahire itibâr iledir. Mesela ölünün hayatı hakîkisi vardır. Bu keşf ile bilinir, fakat ölü cansızdır. Bu manaya göre taşın dahi hayatı vardır. Onun için Hz.Musa (as) ın elbisesini kaçırdı. Nitekim tefsirlerde gelir. Bu hayat sebebi ile, kıyamet gününde müminin sesini işiten yaş ve kuru her şey şehâdet etse gerektir. Nitekim hadîs-i şerifte **“müşahede hayat ve ilim ehline mahsustur”** gelmiştir. Yemek ve içmekten dolayı bedenın sıhhatli vücuda kavuşması, hayattır. Çünkü canı olmayandan hayat hasıl olmaz. Yani cisimler canlıdır. Bu büyük bir sırdır. Ehlullah böylece kabul ederler. (Muhyiddin Ârâb-î

وان الدار الآخرة لى Hazretleri’de bu görüştedir) Kur’ân-ı Kerim’de

الحیوان **“Hakikaten ahiret yurdu ise elbette ki, daimî hayat yurdu dur.”** (Ankebût 64) **Ahirette eşyanın hayatı zâhiri** (gerçek şekilde), **dünyada ise gizlidir**(gerçeğe benzer). Bunun sırrı dünya kalıb (şekli), ahiret kalbî (iç) dir. Biri cisimin ağırlığını, diğeri ise ruhânî ve latif yönünü taşır. Fakat ahirette ise kalb, şekli ile tasavvur olması gerekir. Onun için ahirete âlem-i sıfat demişlerdir. Çünkü insanda olan kalbin sıfatları orada sûreti kalbiyeye dahil olur. Nitekim Kur’ân-ı Kerim’de;

فَتَأْتُونَ افواجاً **“Artık bölük bölük geliverirsiniz.”**(Nebel8) Bu alemde o hayatın zuhur etmesine cisimlerin kesâfeti (koyuluğu ve ağırlığı) manî olmuştur. Ehlullahın kemâlâtını, letâfetlerini (incelikleri) bulmakla bilirsın. Bu dünyada görmekten men edilmek dahi bu sır üzere bina edilmiştir. Onun için basiret erbâbı, batın ile vücudu beraber idrâk ve müşâhedeyi kabul ederler.

Hasıl olsa dil-e tecelli Hakk, rûşen olurdu hanesi mutlak
Hâne kim ruzûnesi yoktur, nur-u hurşitten oluptur muğlak

**Gör her cism-ü cân içre, bir öz ki, cânı cân ehli
Bilir bu remzî Ey Hakkı, hayat-ı câvidân ehli¹**

وَحِجَابُكَ الْأَعْظَمُ الْقَائِمُ لَكَ بَيْنَ يَدَيْكَ

“Huzurunda durabilen en büyük perdedârındır.”

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî), mutlak varlık ile yokluğun arasındaki perdedir. Onların karışmasına da engeldir.

Yukarıda vasıta ifadesine uygun olarak, burada hicap manasına hâcib (perdedâr) manasını kullanmak gerekir. Çünkü hâcib burada bevvâb (kapıcı) manasına da gelir. Bevvâb, giren ve girilecek şeyin vasıtasıdır. Büyük hicâbın manası hakîkâtte açıktan açığa görülen Ridâ-i kibriyaya^{II} işârettir. Hakîkâtî rütbe ve makam yeri demektir. Bu misal olarak rütbenin aslına görmek ona bağlı oldu. Gözle görünen ridâ (cübbe), basîretle görünen ridâdan farklıdır. Nitekim Arap adetine ridâ, baştan ayağa giyilen elbisedir. Görünen elbise insanın kendi değildir. Nitekim çekirdek, ağaç sûreti ile zahir olur. Ateşle anlaşılan ağaçtır. Çekirdekte bâtinî özde ağaç müşâhede edilir. Bu mertebe-i zuhûrattır. Bu zuhûrat her şeye Hakîkâtı Muhammediyeden verilen hisse kadardır. Her mertebenin hicâbtan bir hissesi vardır. Hakîkâtı Muhammediye ise bu hicâbların toplamı ve en büyüğüdür.

Bilinir ki, aynada görenlere hicâb olmaz. Belki ayna görmeğe vasıta olur. Nitekim ridâ köre hicâb olmaz. Fakat

¹-Gönülde Hakkın tecellileri olursa, hânesi şenlenir. Bir hanede günlük ve güneşlik yoksa, güneşin nûrundan mahrum demektir.

Gör her cismin içindeki cân, cân ehlidir, Bunu Hakkı bilir, çünkü sonsuzluk yurdunun ehlidir.

^{II}-Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm) hadisi kutside “ Büyüklük izarım (etek), kibriyalık ridam (cübbe) dır” buyurdular.

dışardan görene elbette hicâb olur. Salavât-ı şerîfedeki hicâb-ı Hakk'tan murat, Hakk'a hicâp gereklidir demek değildir. Çünkü hicâb ile mahcûb (perdelenen) olmak, sınırlı olanların sıfatıdır. Duyular geniştir sınırları sonsuzdur. **Buna göre Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz halkla Hakk arasında hicâb, vasıta ve aslın görülme sebebi olmasıdır.**

Veziriâzam dahi, halk ile sultan arasında hicâbdır. Yani Allah (cc) dışarıdan hicâb ile perdelenmiş ve gizlenmiş değildir. Belki kendi sıfatları ile gizlenmiştir. Hicâb ile perdelenenin arasındaki fark açığa çıkmış oldu. Çünkü görmek ebedîdir. Hicab da bu görmekle beraberdir. Onun için salavât-ı şerîfede لَكَ الْقَائِمُ diye geldi. Yani görmek bu ayna ile olduğu bilinsin.

Çünkü Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) her zaman huzûr-u ilâhîdedir ve görenlere de vasıtaadır.

اللَّهُمَّ الْحَقِّقْنِي بِنَسَبِهِ وَحَقِّقْنِي بِحَسَبِهِ

“Allah (cc)’ım, beni O’nun soyuna ilhâk eyle, O’nun sahip olduğu şerefe beni layık kıl.”

Neseb ebeveyn ciheti ile olan ortaklıktır. Yakın akrabalığa sebep bir olgudur. Haseb kişinin nefsinden baba ve ecdadından olan iftihar edilen şeylerdir. Hadîs-i şerifte;

“Kıyamet günü **“Kıyamet günü** كل سبب و نسب ينقطع يوم القيامة الا سببى ونسبى **sebepler ve nesebler kesilir, Benim neseb ve sebeplerim kesilmeyecektir.”** Allah (cc) insan cinsini muhtelif terkiplerden yaratmıştır. Sûret âlemi, halktan; rûhî âlem emirdendir¹. **İnsanın**

¹ -Âlem : Bütün cihan, kainat. Her şey.
Âlem-i Asgar : En küçük âlem. İnsan.
Âlem-i Berzâh : Kabir âlemi.

İnsanın nesebi rûhunadır. Rûhun intisâbı Allah (cc)'dır.

Kur'ân-ı Kerim'de **“Ona ruhumdan üflediğim”** (Hicr 29) و نفخت فيه من روحي

Hadîs-i şerifte; **“Ben Allah** انا من الله والمؤمنون مني **Ben Allah (cc)'tanım, mü'minler Ben'den”** (Bana verilen nurdan) gelmiştir. Havâss ehli bu nesebtendir. Bu neseb ehline galip olan rûhânî özelliklerdir. Yani şevk, muhabbet, talep (mânevî makam arzûsu), hilm (yumuşaklık), kerem (cömertlik) ve hakîki takvâ vb.dir. **Yüksek meziyetleri toplamak ile bu neseb hasıl olur.** İnsanın beşerî sûreti çamurdan yaratılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de **“O, Yüce Yaratıcıdır ki, sizi bir çamurdan yarattı.”** (En'âm 2) Bu sebepten dolayı insanlarda galip olan beşerî özelliklerdir. Yani hırs, şehvet, nefis-i hevâ,

Âlem-i Ceberût : Azâmet ve kudret âlemi. Kudret âlemi. Lâhut âlem-i ile altta bulunan melekût âlemi arasındaki âlem.

Âlem-i Ekber : En büyük âlem. Kâinât.

Âlem-i Emir : Ruhlar âlemi, zaman ölçüsü bulunmayan, Allah (cc)'ın emriyle vasıtasız yaratılmanın olduğu âlem.

Âlem-i Ervâh : Ruhlar âlem-i.

Âlem-i Esbâb : Sebebler âlem-i. Dünya.

Âlem-i Fânî : Geçici âlem. Dünya.

Âlem-i Gayb : Zâhiren hissedilmeyen, ruhlar, melekler ve cinlere mahsus âlem.

Âlem-i Kevn : Varlık âlemi. Kâinât.

Âlem-i Lâhût : İlâhî âlem. Rûhânî mânevî âlem. Yani keyfiyeti, belirtisi olmayan gözlerin idrakinden gizli olan âlem demektir.

Âlem-i Mâna: Ehline açık olan, mânen anlaşılan âlem.

Âlem-i Melekût : Melekler âlem-i.

Âlem-i Nâsût : İnsanlar âlem-i.

Âlem-i Şehâdet : Dünya.

gazap, boş şeylere heves etmek, aşağılık şeyler de mahvolmasıdır.

Geçerli olan neseb mânevî nesebtir. Bu ise takvâdır. Yoksa çamur ve sûretten olan değildir.

Haseb ile murat Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ahlakıdır. Hazreti Âişe (radiyallahü anha) Annemizden Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in ahlakı sorulduğunda, **“Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in ahlakı Kur’ân-ı Kerim’dir”** buyurmuşlardır. Yani dışı Kur’ân-ı Kerim’le amel ettiğinden başka, bâtını (iç âlemi) dahi hakkıyla vasıf olduğu gibi **iftikâr makamına**¹ sahip idi. İnsân-ı Kâmil bu hakîki şeref ile muttasıftır. Nakıs (eksik) insan nefsin istekleri ve noksan şeylerle bezenmiştir. Bu kelâmda الحَقْنِي (ilhâk) حَقْنِي (tahkîk) ten önce gelmiştir. Çünkü bu işin evveli tağlik (bağ), ortası ilhâk (karışmak), sonu tahkiktir (hakîkâti görmek). Allah (cc) fazl-ı keremi ile bizi muhakkîklerden eylesin Amin.

وَعَرَّفَنِي إِيَّاهُ مَعْرِفَةً اسْلَمَ بِهَا مِنْ مَوَارِدِ الْجَهْلِ

“Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi bana öyle tanıtt ki, bununla cehalet kanallarından kurtulup selâmet bulayım.”

Mârifetin hakîkâti Allah (cc)’ındır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ise hakîkâtin

¹-Hadîs-i şerifte bu sırra işaret şöyle gelir.

اللهم اغنني بالإقتار اليك”Allah (cc)’ım Sana (iftikâr ile) muhtaç olmak ile beni zenginleştir.” [başka bir rivayette devamında; “Fakat Sen’den müsteğnî (zenginleşmek) olmak suretiyle beni fakirleştirme” gelmiştir.]

ağacı ve neticesidir. Onsuzda olmaz. Mârifet (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile talep edilir.

Mârifet ile iki cehâlet giderilir.

Birisi **vasıta iledir**. Yani kitaplardan ve üstatların ağzından giderilir. Buna vech-i âm (umûma) ait olan bilgi derler. Diğeri ise **vasıtasızdır**. Zarûrî bilgi ve ilham yolu ile olan mârifettir. Buna vech-i hâs (hûsûsi) bilgi derler.

Birinciye işaret eserlerde **“İlm-i insanların ağzından alın”**, hadîs-i şerifte ise **“Bir şey hakkında şüpheyi düşerseniz önce Kur’ân-ı Kerim’e sonra sünnete müracaat edin”** gelmiştir.

İkinciye işaret Kur’ân-ı Kerim’de **واتقوا الله ويعلمكم الله**

“Allah (cc)’tan korkunuz. Allah (cc) sizlere öğretiyor.” (Bakara 282) Kendi kendine olan bilgi, vasıta ile olan bilgidir. Faziletli olmakla beraber salavât-ı şerîfede Hakka nisbet edildi. Beyazıt Bestâmi (ks) Hazretleri kelimasında,

اخذتم علمكم ميتاً عن ميت واخذنا علمنا عن الحى الذى لا يموت

“Siz ilminizi kalbi ölü olanlardan aldınız. Biz ise ilmimizi ölümsüz diriden aldık” buyurdular.

Marifetten gaye Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi bilmektir. (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz, Allah (cc)’ın zât, sıfat, sözler ve hallerini bilmek ile bütün yollarını kendinde toplamış olmasıdır. Mârifet ve bilgi kâmiller yanında aynı şeydir. Filozoflar yanında ise çok fark vardır. Bazı filozoflar ise alim ariften üstündür, dediler. Zirâ ilim tasdik, mârifet tasavvur yönündendir. İlim hakîkâti idrâk, faziletlerini idrâk ise mârifettir. Kur’ân-ı Kerim’de;

هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون

“Hiç bilenler ile bilmeyenler eşit olabilirler mi?”

(Zümer 9) bilgi, ilme şerefinden dolayı tahsis edildi.

Hadîs-i şerifte انا مدينة العلم و عِلِّيُّ بابها “Ben ilim şehriyim, Hz.Ali (Kerremallahü veche) kapısıdır” (Suyuti Cami us-Sağır). Başka bir hadîs-i şerifte انا ميزان الحكمة وعلى

لسانه “Ben hikmetin ölçüsüyüm, Hz.Ali (Kerremallahü veche) de sözcüsüdür.”İmam Gazali (ks) Risâleyi Akliye’inde bu konu geçer.

Salavât-ı şerîfedeki mârifet ile murat ilimdir. Onun için cehâletin karşılığı olarak getirildi. Cehâletin her türlü ilim ile giderilir. Yoksa tasavvur yönünden olan mârifet ile giderilmez. Lakin burada lisana uygun deyim olarak diye mârifet geldi.

Mârifet iki türlüdür. Hakkânî, Seytânî.

Hakkânî, zâhirde kitap, sünnete; batında zevk ve erbab-ı hakâika uygun olandır. Bu sayıların dışındakiler seytânîdir. **İlme uygun olmayan mârifet muteber değildir.** Çünkü faydası yoktur. Kelâmın mânası budur ki, Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi bir tarif ile bilelim ki, vâridatlar ve mârifet yolunda cehâlete düşmekten O’nunla selâmet bulalım. Her şeye ve mevzûya layık olan ilim ehli olalım.

**Murg-i cân uçmağa ilim ve ameldir iki yer
Yoksa olurdu hevâ-i cehlde zîr-u zeber.¹**

¹- Can kuşunun uçacağı iki yer ilim ve ameldir. Yoksa nefis, cehâletle karma karışık olurdu.

وَ اكْرَعْ بِهَا مِنْ مَوَارِدِ الْفَضْلِ

“Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi bana öyle tanıtt ki, bununla fazilet pınarlarından kana kana içeyim.”

كع Suyu el ve kap kullanmadan yerinden ağızla içmek demektir. Fâzilet kazancından başka şeyler çalışma ile hasıl olan ilâhi nimetlerdir. Maksut peygamberlik mârifeti ile üstün fazilet ve nimetleri talep etmektir. Onun için bu tabir kullanıldı. Çünkü كع de vasıta yoktur. El ve kap vasıta cinsindendir. Fazilet ise çalışmadan ve vasıtasız olandır.

وَ اَحْمِلْنِي عَلَى سَبِيلِهِ إِلَى حَضْرَتِكَ حَمَلًا مَخْفُوفًا

بُنْصُرَتِكَ

“Allah (cc)‘ım, bana Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin yolu üzerinde, inayetinle kuşatılmış olarak Sen’in huzuruna giden yolda da yardım et.”

Yol, nefis terbiyesi yoludur.

“Allah (cc)‘a giden yollar, yaratılmışlar sayısındadır.” Fakat nübüvvet yolunun kapsamı çok geniştir. Bu sebeptendir ki, Muhammedî meşrep olanların yaşları dahi, (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz’in yaşını dahi tecavüz etmez. Kamil bir uygunluk vardır. Onlar ilim ve

zevklerine istidâtları gücü kadar varis oldukları gibi, ömürleri bile uygunluk gösterir.¹ Onun için salavât-ı şerîfede

الى حضرتك yi mutlak söyledi. Huzurdan maksat İsm-i Âzâm'ın külliyet makamıdır. Bu Cennet-i Adn, Vesile makamıdır. Huzur, makam-ı ilâhîde yani huzurunda durabilmek makamıdır. Bütün makamların en üstünüdür. Onun için Kur'ân-ı Kerim'de عند ملك

مقدر “Gayet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda bulunacaklardır.” (Kamer 55)

Sırrım ererse makâm-ı vasla
Bula canım o makam içinde huzur
Bu huzûra nice can vermeye
Benim aşkım aşık oluptur mağdud

وَاقْذِفْ بِي عَلَى الْبَاطِلِ فَاذْمَغُهُ

“Allah (cc)ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile beni batılın tepesine öyle indir ki, beynini dağıtayım.”

Bâtıl, nefisinde vücut, sübût ve hakîkâti olmayan demektir. Sofilere göre iki kısımdır.

Hakîki Bâtıl; ilim âlemi ve ayn (asıl) âleminde onunla tecellisi olmayandır. Hâkîki yokluk da derler.

İzâfî Batıl; kendisi ile tecelli olan dışta görünen mevcûdattır. Geçici yoklukta denir.

Âlem-i vücutta ise Hakîki Bâtıl yoktur.

¹ -Yani Fahri Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz hicri 63 yıl yıl yaşamıştır. Sünnet ehl-i olan kişiler bu yaşı geçmeyi arzulamazlar. Ahmet Yesevî (ks) Hazretleri 63 yaşından sonra yeryüzünde bulunmayıp yer altındaki çile hânesinde ömrünü tamamlaması bu sevginin işaretidir.

Hakîki Bâtıl olması mümkün olmayandır. Buna göre izâfî batılın hakîkâti Hakk'a uygun olmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de;

ربنا ما خلقت هذا باطلا “**Rabb'imiz, Sen bunu boşuna yaratmadın**” (Al-i İmrân 191) buyrulur.

Bâtıl, Hakk'ın dışında olan her şeydir. Hâkîki vücut Allah (cc)'ındır. Bâtılda bekâ yoktur. Kur'ân-ı Kerim'de

ان الباطل كان زهوقا “**Muhakkak bâtıl yok olmaya mahkumdur.**” (İsrâ 81) buyrulur. Fakat Hakk ve bâtıl birbirlerini takip eder. Çünkü birbirlerinin gereğidir.

وَنَجِّ بِِّي فِي بَحَارِ الْأَحَدِيَّةِ

“**Allah (cc)'ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile beni ehadiyyet¹ deryalarına al.**”

¹-Ehâdiyyet: Allah (cc)'ın her bir şeyde kendine ait birlik tecellisi. Bir olmak; fakat sayıdan olmayan birlik. Vâhidiyyet: Allah (cc)'ın bütün eşyada birden birlik tecellisidir. Bilindiği üzere ehâdiyyet zât-a, vâhidiyyet sıfatadır.

Ehâdiyyet, Zâtın tecellisinden ibarettir. Bu tecellide isimlerin, sıfatların ve bunların müessirlerinden olan hiçbir şeyin zuhuru yoktur. Çünkü ehâdiyyet, Hakk ve halkın itibarlarından sıyrılmış olarak tecelli eden sırf zâtın ismidir. Tecellilerin en ulvîsidir. Mahlukun bununla vasıflanması mümkün değildir.

Vâhidiyyet, zâtın mazharıdır ve sıfatların ayrılığını toplayarak zuhur eder.

Bilmek lazımdır ki; Ehâdiyyet, vâhidiyyet ve ulûhiyyet arasındaki farklar şöyledir.

Ehâdiyyette isim ve sıfatlara dair hiçbir şey zâhir olmaz. Sırf zattan ibarettir.

وَأَنْشُلْنِي مِنْ أَوْحَالِ التَّوْحِيدِ

“Allah (cc)ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile beni tevhidin hallerinden süratle geçir.”¹

وَاعْرِقْنِي فِي عَيْنِ بَحْرِ الْوَحْدَةِ حَتَّى لَا أَرَى وَلَا أَسْمَعَ وَلَا
أَجِدَ وَلَا أَحِسَّ إِلَّا بِهَا

“Allah (cc)ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ile beni vahdet (birlik) denizinin kaynağına gark et, öyle ki, sadece O’nunla göreyim, O’nunla işiteyim, O’nunla bulayım, O’nunla hissedeyim.”

Vâhidiyyet isim ve sıfatlar, müessirleri ile beraber zâhir olur. Bu zâhir oluş yine zâtın hükmü iledir. Yoksa zattan ayrılma demek değildir. Bu bakımdan sıfatların her biri diğerinin aynıdır.

Ulûhiyyette isim ve sıfatların her biri kabiliyet ve istihkâk hükmü ile zâhir olur. Ulûhiyyet tecellisi, bütün tecellilerin hükümlerine şamildir. Zirâ ulûhiyyet, her haklıya hakkını verme tecellisidir.

¹- Beni tevhit perdesini aralayıp geçmemi sağla, çünkü bir perdedir. Bu makamlar anlatılsa da anlatanda anlamaz. Ancak yaşamakla fikir sahibi olursunuz. Bu konular hakkında fazla izâhat vermemek uygun görüldü. Tevhid-i ef’âl, tevhid-i sıfat ve tevhid-i zât bu yolun mertebelerinden sayılır. **Bilmek, bulmak ve olmak’tır.**

وَاجْعَلِ اللَّهُمَّ الْحِجَابَ الْأَعْظَمَ حَيَاةَ رُوحِي

“Allah (cc)‘ım, en büyük perdedâr^I olan Hz. Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi ruhumun hayatı kıl.”

Hadîs-i şerifte, انا من الله و المؤمنون منى “Ben Allah (cc)‘tanım, mü‘minler Ben‘dendir” gelir. Hiçbir ruh yoktur ki, rûhu âzâm‘dan (büyük ruh) feyzlenmesin ve bekâsı ondan yardım bulmasın. Bu hayatın evvelinde ruh, sonra beden gelir.

Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz ruhların babası olduğu gibi hayatında babasıdır. Bazı kitaplar da Hazreti İsa (as)‘ın babası olduğu yazılıdır. Çünkü Hazreti İsa (as)‘a üfürülen ruh Rûhul Kudüs‘ten, Rûhul Kudüs‘un nuru Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden alınmıştır. Hayat ruh ile olmadıkça, insan ölü gibidir. Maksut olan hayat, ruhî hayattır. Hayvan-i nefis böyle değildir. Fuzûlî şöyle demiştir.

Şehîd-i aşk olup feyz-i bekâ kesb eylemek hoştur
Ne hasıl bî-vefâ dehrin hayatı müsteârından^{II}

Yani bâki hayat fâni hayattan faziletlidir. Bu sebeple müminler ve evliyalar hakkında

اولياء الله لا يموتون ولكن يتقلبون من دار الى دار

“Evliyalar ölmezler, belki bir evden başka bir eve geçiş yaparlar” buyrulmuştur. Bazı rivayetlerde evliyâullahtan bedel müminler olmuştur. Bundan maksat kamil müminlerdir.

^I Sırları örtme ve gizleme işi ile uğraşan kişi, perdelerin kumandanı.

^{II}-Aşk bulup, bekanın feyzine kavuşmak güzeldir. Ne hasıl oldu bu vefasız zamanın emanet hayatından

Bu hayatı bâkiye sebebiyle kamil müminlerin bedeni bozulmaz. Bu bir hakîkâttir.¹

¹ YaratılıŖta insan melek ve hayvan tarafını haiz olarak dünyaya gelir. Fakat Allah (cc)'ın yardımı ile hayvanı tarafını terbiye ve tahvil ederek, melekiyyet sıfatına erer. Burada değiştirilmesi istenen kötü ahlakın, güzel ahlaka tahvili ve fitratın bozulmamasıdır. Çünkü nefis başıboş bırakılırsa aşısız meyve ağaçları gibi, meyvesinden yoksun veya olgun olmayan meyveler verir.

Bıyıkları, tırnakları kesmek, koltuk ve kasıkları temizlemek vb. fitrat amellerindendir. Bunlar bile terk edildiğinde noksanlıklar zuhur eder. Mesela, Beni İsrail'de erkekler bıyıklarını uzatmaya başlayınca kadınlar zinaya yönelmişlerdir. Çünkü kadın tabiatı uzun bıyığı sevmez. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz bir şeyi tavsiye etmişse bunda ancak bir hayır ve hikmet aranmalıdır.

Nefis terbiye edilmediği zaman insanın fitratı bozulur. Öldüğü zaman da, ölümün gerçeğini görür ve ruhu mahkum olur. Terbiye edilen nefis ruhu serbest bırakır. Ölümsüzlük şerbetini içer. Ölen nefistir. Fakat terbiye olmayınca da ruhu ölmüş gibi yaptırır. Ölüden bir farkı kalmaz.

Aziz Mahmut Hüdai (ks) riyazat günlerinde çarşı pazarda gezerken daha çok ölmüş insanları gezer görmesi, yaşadığını bildiğı insanları görmemesi bundandır. Çünkü nice yaşayan insanlar vardır ki onlar ölü gibidirler. Bu sebeple büyükler ölümde aradıkları husus kişideki terbiye edilmiş nefis sahibi olup olmamaya bakarlar. Çünkü bütün nefisler için ölüm yazılmış bir kaderdir. Nefis terbiye edilince bir nevi ruha döner. Ruh ölümsüzdür. Ruh zahir ve batın lezzetlerini bir arada bulundurur. Rabb'i müşahede edebilir. Hz Ebubekir (r.anh) Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz vefatında sahabe-i güzün efendilerimiz üzülrken, O üzülmeydi. Çünkü Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimiz'in bir alemde başka alemlere geçiş yaptığını bilmesidir. Beşer ölümü tadacaktır. Lakin terbiye edilmiş nefis sahipleri ölümü tatmayacaklardır. Allah (cc) şehitler "bilakis diridirler ve rızıklandırılır" buyurması bu durumun en açık örneğidir.

Mevlâna Celâleddin Rûmî (ks) Hazretleri bir gün müritlerini toplayıp "bize hayat veren kan mıdır" diye sormuştur. Sonra vücudundaki kanı bir kaba boşaltıp, kansız kalan ve sararan vücuttan " bizde ki hayat, aşkıımızdan başka bir şey değildir."**Bu ceset ve kan hayat sebebi olamaz**" sözleri dökülmüştür. Diğer insanlar için dahi bu aşkın buharı olmasa idi hayat diye bir şeyden bahsetmek mümkün olmazdı.

وَرُوحُهُ سِرٌّ حَقِيقَتِي

“Allah (cc)‘ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin ruhunu hakikatimin sırrı eyle.”

Rûhu Muhammediye’de iki mana hatıra gelir. Biri ruhların hayatı diğeri hakikatlerin sırları olmasıdır. Hayat ile sır aslında birdir. Zira her şeyde olan Hakikat-ı Muhammediye hassası zikredilen hayat ile beraber olmuştur. **Yani ruhumuz aslında Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizden bize düşen kısımdır.** Buna göre mana O’nun bana olan yakınlığına göre, bende müşâhedesini ve güzelliğini gerçekleştir.

وَحَقِيقَتُهُ جَامِعٌ عَوَالِمِي بِتَحْقِيقِ الْحَقِّ الْأَوَّلِ

“Allah (cc)‘ım, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin hakikatini ilk hakkın gerçekleşmesi ile âlemleri kaplayıcı (kuşatan) kıl.”

Geçen bahislerde anlattığımız üzere Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin hakikâti İsm-i Âzam’dır. Çünkü adı İsm-i âzamı, ism-i âzâm bütün isimleri topladığı gibi, Hakikâti Muhammediye de bütün hakikatleri toplar. Hakk-ül Yakîn’in hakikâti ve bâtını bu hakikâte mahsustur. Âlemlerden murat seyreden âlemlerdir. Bunlar 360 bin alemdir. Gayb ve şehâdet âlemlerinde inen ve çıkan mertebeler çoktur. Bütün âlemlerde Hakikâti Muhammediye’yi müşâhede etmek suretiyle devir etmek büyük bir rütbedir. **بِتَحْقِيقِ الْحَقِّ الْأَوَّلِ** ile Allah (cc)‘ın ferdiyyetine (birliğine) işaret eder. Bu Allah (cc)‘ın ilk yaratılıştaki hüviyetidir. (yalnız başına kendisiyle olduğu hal)

Buna **النَّحْوُ الْأَوَّلُ** denmiştir. Mertebeler ve tecelliyatlar bunun açılımlarıdır. **Onun için her şeyde aslı müşahede etmek vahdettir. (Allah (cc)’ın birliğini görmektir)** Ağaçta sesin müşahede edilmesi gibi. (ney gibi) [Aslında ağaç sesiz bir madde iken sırrını keşfedene sesini bahşeder. Her insan ney çalgısına ses veremez.]

يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ يَا بَاطِنُ

“Yâ Evvel (cc), Yâ Âhir(cc), Yâ Zâhir(cc), Yâ Batın(cc)”(Başka bir manaya göre)

[“Yâ Evvel (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî), Yâ Âhir (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî), Yâ Zâhir (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî), Yâ Batın (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)]”¹

¹- Mecmuat-ül Ahzâb’da Abdülkadir Geylânî (ks) Hazretleri tarafından zikredilen Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizin isimlerinde ve diğer rivâyetlerde bu isimler zikredilmiştir. Belki bazı kardeşlerimiz bu açıklamadaki yorumu ilk anda taaccüple karşılayabilir. Fakat bizler Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) için bu ifadeleri bile eksik görürüz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimiz için Allah demekten başka her mükemmel sıfat, ismi ve şeyi layık görürüz. Fahr-i Âlem Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi anlamak ve anlatmak Allah (cc)’ı anlatmaktan zor ve mümkün değildir. Çünkü Allah (cc) için ifadelerde deliller bulmak kolaydır. Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) için ise delil getirmek bazen keşfe dayandığından mümkün olmamaktadır. Bu sözler tadanlar için kolay olduğu kadar, tatmayanlar için ise isyan mertebesinde sözlerdir. Fakat biz Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) çok severiz. Aşk lugâtında hata kelimesi olmaz.

Evvel sırların inişi için, **Âhir** çıkılan sırların sonu için **Zâhir** Vücut-u Hakk'a bakıldığında, **Bâtın** halkın vücuduna bakılınca söylenir.

Bu dört isim ilâhî isimlerin Ümmühât-ı Esmâ'sıdır. (isimlerin anaları). **“O evveli ve aynı anda sonu olmayan, zâtı açık ve aynı anda gizli olanıdır.”**

Boyutların olmadığı bir zattır. Yaratılanlar zıtları ile hayat bulurken, O zatında zıtları olmadan vücut bulan mutlaklıdır. Zıttı olmayan birdir. O her şey ve yeredir. Fakat her zâhiri O, zannetmemelidir. Çünkü O zâhir olmakla beraber batındır. Akıl ile anlaşılamayacağı, hayal ile tahayyül olunamayacağı gibi, hakikâti akılların idrak ve ihatasına sığmaktan münezzehtir. Ne yalnız zahir ne de yalnız batın diye hükmetmemeli, zahir ve batın demelidir. Evvel ve âhir de böyledir.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) için ise bu konuda aynı müteâlayı yaparken ilâhlık vasfı dışında hepsi gerçektir. Âlem, Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) olmadan hiçbir şekilde ifade ve hayat bulamaz. Sultanın huzurunda vezirinden başka kimse konuşamazsa Allah (cc)'ın huzurunda peygamberler ve melekler dahil olmak şartı ile kimse konuşmak şöyle dursun, huzûra çıkmak dahi mümkün olmadığı gibi varlığı hesaba dahi katılmaz. **Bu gerçekten Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'in varlığının evveli, sonu, zâhiri ve bâtını için açıklama yapmak mümkün değildir.**

Bu isimler için çok açıklamalar vardır. Fakat bu kadar ile iktifa uygun görüldü.

إِسْمِعْ نِدَائِي بِمَا سَمِعْتَ بِهِ نِدَاءَ عَبْدِكَ زَكْرِيَّا عَلَيْهِ السَّلَامُ

“Allah (cc)'ım, Kulun Zekerîyyâ (as)'ın nidâsını işittiğin gibi benim nidâmı da işit.”

Bu konu Kur'ân-ı Kerim'de,

“O vakit ki, Rabb’ine gizlice bir dua ile duada niyazda bulunmuştu. Demişti ki: Yârabbi!. Muhakkak benim kemiklerim zayıfladı, başımın tüyü de tutuştu (beyazladı), Sana ne dua ettim ise mahrum kalmadım. Ben arkamdan takip edecek akrabamdan korkmaktayım. Eşim de kısırdır. Artık bana Sen kendi tarafından bir oğlu bağışla. Hem bana vâris olsun hem de Yakub hanedanına vâris olsun. Onu katında rızaya mazhar buyur. Ey Zekeriya!. Seni bir oğul ile müjdeleriz ki, adı Yahya’dır. Onun için evvelce kimseyi bir adaş kılmadık. Dedi ki: Yârabbi!. Bana nereden bir oğul olabilir?. Eşim ise kısır olmuştur. Ben de ihtiyarlıktan son yaşa yetişmiş oldum. Buyurdu ki: Öyledir. O bana kolaydır ve muhakkak ki, ben seni bundan evvel yaratmıştım, halbuki, sen hiçbir şey değildin. (3-9Meryem sûresi)” açıkça anlatılmıştır.

Zekeriyya (as) Allah (cc)’a gizli bir sesle dua etmesi büyüklerin huzurunda olanın sesinin yüksek çıkmadığı içindir. Nidâ dua etmek makamındadır. Buradaki duada insanların yaşantısında olmayacak bir isteğin, olabilirliği vardır. Bu salavât-ı şerîfe ile dua eden Efendimiz Allah (cc)’ın rızasına muhâlif bir şey istemiyorsa, (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’i vesile ederek isteğine kavuşacaktır. Yine bu salavât-ı şerîfeye devam edenlerin lafzen dua etmese bile gönülden murat ettikleri isteklerin muhakkak olacağı açıklanmıştır. Gönül istekleri ise Allah (cc) katında geçerli isteklerdir.

وَأَنْصُرْنِي بِكَ لَكَ

“Allah (cc)’ım, Sen’in rızan yolunda bana yardım et.” “Allah (cc)’ım, Sen’in yoluna, Sen’inle yardım et.”

Bana yardımınla, nefsim üzerime Senin ile, Senin için, benim dileklerim olur. Benim dileğim ise Sana vuslattır. Fakat bana olan yardımını bizzat Sen’inle isterim. Sen benim işlerimin de velisi ve kefilisi ol. Çünkü kuvvet ve yardıma ancak Sen’inle

kavuşurum. Benim muradım ise her şeyde tam bir fenâyâ kavuşmaktır. Düşüncelerim ve vücudumla Sen’de yok olarak feyiz bulurum.

وَإِيْدُنِي بِكَ لَكَ

“Allah (cc)‘ım, Sen’in rızan yolunda beni kudretinle destekle.” “Allah (cc)‘ım, Sen’in yolunda gitmek için, Sen’le destek istiyorum.”

Beni meleklerin, lâhûtî yardımının bereketiyle takviye et, vehmin (manasız korku, düşünceler) ve ihânetin kuvvetlerine kahr ile güçlü olayım. Sonunda nefsim âlemin karanlıklarına meyilden ayrılıp âlemin nurlarına yükselsin. Bu sebeple nefsim kemâllere ulaşsın, müşâhedeye kavuşsun. Bu ise nur farkı ile olur. Bunun için kuvvetli nur, açık deliller bulup, hak ve masıvayı birbirinden fark ve teşhis edeyim. Bununla göğüsün genişlemesi ve kalbin açılması gerçekleşir. Bu hali bile Sen’in için et. Çünkü biliriz ki, dilekler Sen’le Sana yönelmekle ve Sen’le olur.

[وَاجْمَعْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ وَحُلْ بَيْنِي وَبَيْنَ غَيْرِكَ]

“Allah (cc)‘ım, benimle Sen’in aranı birleştir. Benimle Sen’den başkalarının arasına gir.” (üç defa okunacak)

Yani aradan yaratılış perdelerini, ayrılık sebeplerini ve işleri kaldır. Beraberlik ve müşâhede ihsan et.

Şeyh Sâdi (ks) buyurdu ki;

**Ehl-i irfân dediler, sen çıkmayınca aradan
Bilmez misin kendini pinhân¹ eyleyen.**

¹-Gizlenen.

Bu **sen**-den murat, yaratılışın getirdiği ilişkiler, bağlardır. **Çıkmaktan** murat ise bunlardan bağı koparmak ve kesmektir. Bu bağlar vücut, zât, sıfat ve fiillerden ibârettir. Bunlar kesildiğinde gizlenen açığa çıkar. Yani kulun hakîkâtî ile ilâhî hüviyet arasındaki bağlar ve kulluklar yok olur, aşık maşuk'a, sevgili sevdiğine kavuşur. Bu cümle ile hicap ve berzah (perde) **sen**-den ibarettir. Bu ise gaflettir.

Gaflet-i dil perdedir, dîdâr-ı mevlâdan bana

Perde zâil oldu ise, can gözü ile baksana¹

Salavât-ı şerîfede mâsivâyâ gayr denildi. Gayr Hakk'tan ayrı olan şeyler demektir.

Mevlâna Câmi (ks); “mâsivânın vücudu yoktur”

demiştir. O zaman اللهم اشغلنا بك ممن سواك “Allah (cc)’ım

Sen’in ile değil, zâtınla meşgul et” duasının manası nedir diye sorulunca, cevaben; **Kaffe-i Zâta (Zâtın bütün özellikleri) işaretler.. Beni zatınla meşgul et. Sıfat ve fillerinle meşgul etme” buyurmuşlardır.**

Fakat bu sıfatlara gayr demek bir görüştür. Ehl-i Sünnet ise sıfatlar için “Allah (cc)’ın ne aynıdır ve ne gayrıdır” demiştir. Zât-î isimler de hakîkât ise müsemmanın (isimlendirilen şey) aynî (aslı) olmasıdır. Bu isimlerden murat âlemle ilgisi olmayan isimlerdir.

لله لله لله

“Allah (cc), Allah (cc), Allah (cc).”

Üç defa söylenmesi zât, sıfat ve fiillere işaret içindir. Birincisi ile gafilleri îkaz, ikincisi ariflere tarif, üçüncüsü vuslat

¹-Gönlün gafleti, Allah (cc)’ın cemâlinden perdedir bana; perde kalkarsa can gözü ile kendine bak.

lezzeti için söylendi. Allah (cc) lafzı İsm-i Âzâm (En büyük isim) dır ve bütün isimleri kendinde toplar. Gerçekte Allah (cc)'ın bütün isimleri büyüktür. Fakat bazı isimlere bazı hususlara istinaden **يا حي يا قيوم (Yâ Hayyü Yâ Kayyûm)** gibi İsm-i Âzâm denilmiştir.

[اِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ اِلَىٰ مَعَادٍ]

“Muhakkak ki, Kur’ân-ı Kerim’i [okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı] Sana farz kılan Rabb’in elbette Sen’i dönülecek yere¹, döndürecektir.”(Kasas 85) (üç defa okunacak)

Bu hâle ulaşmak için zat, sıfat ve ef’âl de fenâya kavuşmak ile olur. Bu fenâda zatla kendisi, sıfat ve ef’âlde Hakk’la bekâ vardır. “Vatan sevgisi imandandır” gereğince Hakk yolcusu bu fenâ ve bekâ menzillerine talip olmalıdır.

[رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ۖ وَهِيَ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا]

“Ey Rabb’imiz, tarafından bize rahmet ihsân eyle, işimizden kurtuluş yolu hazırla.” (Kehf 10) (üç defa okunacak)

Salavât-ı şerîfeyi **elif harfî** ile başladığı gibi elifle bitirdiler. Başlangıç ve sonuçta elif asıldır. Hemze böyle değildir. Hareke ve sükunu birbirinden ayırmak içindir. Harflerden de sayılmaz. Elif hakkında çok kelimeler edilmiştir.

Buralarda üç kere okunmanın sırrı nedir? Bir sözünüzde salavât 11 kere okunmaya tahsis edildiğini sorarsan şu cevabı veririz.

¹-Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Efendimizin Mekke’ye geri döneceği, ahirette en yüksek makama kavuşacağı.

Mertebeler yönündendir. Yani insanlar âlemine nüzul eden ilâhi feyzler; melekût, ceberût ve lahût âlemlerinden geçerek gelir. Feyz mertebelerden geçerek gelecek olursa parlak olur. Çünkü her nesnenin evvelinden nihayetine kadar çeşitli tavırlar zuhur eder. Hakîkâtte ezel ve ebed, evvel ve âhir birdir.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا
عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا 31

“Şüphesiz ki, Allah (cc), melekleri, O şanı yüce Peygambere çok salât etmektedir. Ey imân edenler, haydi sizde O’na çokça salât edin ve güzelce selâmlar getirin.” (Ahzâb 56)

Ey Allah (cc)’ım faziletli salavâtların ile Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’e salât et. İlk yaratılıştta O’nu yarattın. Varlığından dolayı insanlık şeref buldu. O Seni tanıtmak için yurdunu terk edip, beşer âlemine geldi. Sana kavuşmanın mertebeleri ancak O’nun yanındadır. Besmele O’nsuz manaya gelemeydi. Çünkü O be harfi altındaki noktadır. O nokta da her şeydir. Ol dediğin şeyde ancak O’nunla olur. Çünkü nisbetler ve eşyanın sırları O’nunladır. Fazilet hazinesini O’na teslim ettin. O da hazineyi yaratılmışlara kabiliyetleri miktarınca dağıttı. **İsm-i Âzâm, kendisi olduğu halde Senin isimlerine bizi O yönlendirdi.**

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)’i zâhir ve bâtın tılsımların anahtarları yaptın. Kulluk ve rablık sırlarını O’nda topladın. Vâcip ve mümkününe sahip iken O’nu mümkün âleminde gösterdin. **O’da kulluğu kendine şeref kabul etti. Kulluk şerefide O’nunla açığa çıktı. Yaratılmışlar O’nunla kul olduklarını anlayıp ilahlık davalarından vazgeçtiler. Rütbeleri O tayin etti.** Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ile Hak ve bâtıl birbirinden ayrıldı. Sen’i sayılara ihtiyaç duymadan bir olarak ancak O bildi. Yemeksiz yaşayabildiği gibi ibadetsiz zamanı da hiç geçmedi. Âlemlerin perdesi ve birleştiricisi ancak O oldu.

Biliyorum ki; Levh-i mahfûzu yazan kalemden dökülen nurlu harfler ancak O'nunla manaya gelebilir. Mukaddes feyizler ancak O'nunla dağılabilir. Sıfatlar ve isimler'den çıkacak ışıklara güneş, ancak O olabilir.

O birlik ve birin arasındaki ince latîf çizgi oldu.

Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ezeli isimlerden isimler yurduna inen ilâhî emirlerin vasıtasıdır. O öyle bir incidir ki, elmaslar, yakutlar, hareketler, sükunlar ve bütün olaylar O'ndan çıkar.

Ey Allah (cc)'ım O'nu benzeri, ikincisi ve yokluğu olmayan mecbûriyet ve gâye kıldın. İlâhî hitaplarından çıkan suretleri O'nunla meydana getirdin.

Ey Allah (cc)'ım Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Sen'in cemâlini celp etti de celâlin sakın oldu. Büyük hilâfet elbiseni ve vücuduna zamansızlık ve mekansızlığı layık gördün. Teveccühlerinin kıblesi yaptın da isimler ve sıfatlar elbiselerini giyebildiler. Sidre-i müntehâ O'na layık oldu. O'na verdiği yakınlığı kullarına dahi Sen tarif etmek istemedin. Sen O'nunla O Seninle oldu. Fakat O'nun gözü Senin ne varlığına takıldı, nede ayrıldı ve karışmak istedi. Bu yakınlıktan dolayı sarhoş olup yanında kalmak arzusuna da düşmedi. Güzel sevgilin kulluğuna yöneldi.

Ey Allah (cc)'ım, Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ile eksiklerimizi tamamla, aslımıza kavuştur Ayrılık aramızdan gitsin de zâtımız zâtı ile, sıfatımız sıfatı ile, fiilimiz fiilleri birleşsin..

Ey Allah (cc)'ım, Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) ile emniyette olup, yaşamakta zorlanmayalım. İslâm'ın ve aşkın kapıları bize açılsın. Lâilâhe illallah kalesine O'nunla girebileceğimiz gibi **Seninle buluşmakta ancak O'nunla olabilir. Sana açılan kapı ve yol O'dur. Başka bir yolda yoktur. O bizi Sen'den koruyan hicaptır. O olmasa idi Sen bizi, yok ederdin.**

Ey Allah (cc)'ım istiyoruz ki, kayıtlardan kurtulup Sana kavuşalım. Fakat her şey yine Sen'in takdirindir. Bizim varlığımız Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'e kıldığın salât iledir. Allah (cc)'ım bu salât bizde can, kan ve ruh oldu. Küfrün karanlıklarını, birinci ölümün ve ikinci doğumun sıkıntılarını bizden uzaklaştırdı. Fâni dünyada bâki hayatın diriliğini verdi.

Ey Allah (cc)'ım nereye baktım ise Sen'i, O'nunla buldum. O'nunla hidayet veren oldum. Karanlığında üzerimden soyuldu..

Peygamberimiz Efendimiz Muhammed Mustafa (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'yi severek ölen, imânını kurtararak ölür. Kabrini melekler ziyâretgâh edinirler. **O'nu bulmadan ölenler için "Allah (cc)'ın rahmetinden umutsuzdur" yazısı, iki gözünün arasına yazılı olarak haşredeceksin.**

Ey Allah (cc)'ım Rasûlüllâh (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî)'ı sevdiğimiz gibi çocuklarını ve ehl-i beytini de severiz. Şu sözüne iman etmişizdir. "Rabb'im; ehl-i beytimden, sülâlemden birliğine iman edip ve Benim peygamberliğimi kabul edene azap etmeyeceğini, vaat etti" Sen ve çocukların cennette Efendilerimizsiniz. **Biz Sen'i kendimizden, evlatlarımızdan ve her şeyimizden çok severiz.** Canımızı isterse O'na fedâ ederiz. Çünkü **"kısasta hayat vardır."** Canını uğruna pazara çıkarana elbette Efendimiz (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) den büyük ihsanlar olacaktır.

Ey Allah (cc)'ım Fahr-i Âlem (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) Efendimizi çok seviyoruz. Ne kadar üzerine salavât getirsek, o kadar özümüzü ihyâ etmiş oluruz. O'na yakın olmak ne büyük şereftir. Ya O'ndan uzak olan....

Ey Allah (cc)'ım nefesini üzerimize gönder, kokusu ile hayat bulalım. Nefsimizin hakîkâtini görüp hakîkâtine ulaşalım da evveli, âhiri, zâhiri ve bâtını toplayalım. Uzaklar ve yakınlar kalksın, bir olalım. Biliyoruz ki, O'nun yerine ulaşamadığımız gibi, O'nsuz da yaşayamayız. Biz aciz kullarını, Güzel ve müstecab isimlerinle O'na kavuştur. İstiyoruz ki son sözümüz ise **Yâ Muhammed** (aleyhissalâtü vesselâm ve ala âlihî) olsun.

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Hamd, Âlemlerin Rabb'i Allah (cc)'a mahsustur.
(Fatiha 1)

16/11/2003
Esenler /İstanbul